

A Tisza–Maros-szög madárfaunája 2000–2018 között

Kókai Károly – Kasza Ferenc – Lovászi Péter

Abstract

The avian fauna of the Tisza-Maros angle between 2000–2018: The Tisza-Maros angle is a well separated region in South-East Hungary that is situated in Csongrád county. It is bordered by the River Maros from the north, the River Tisza from the west and the frontier of Hungary from the south. The territory of the region is 26300 hectares, it is covered by the following settlements: Újszeged, Szeged-Szõreg, Újszentiván, Tiszasziget, Deszk, Kübekháza, Klárafalva, Ferencszállás, Kiszombor. The biggest part of the region is agricultural cultivated area (76.2 %). The proportion of forests is 8.8%, which is quite high, compared to the ratio of forested areas in the Great Hungarian Plain. The forests are divided into the riparian forests and the forests that are located outside of the dams. The proportion of grasslands is low, only 4.5 %. The proportion of permanent wetlands is only 1.2 %, the inner parts of the settlements is 8.8 %. Protected area can not be found in the Tisza-Maros angle, but there are two Nature 2000 sites: the whole territory of the Grasslands of Deszk and the part of the Maros site. The authors investigated the avian fauna between 2000 and 2018. 236 bird species were detected during this period. 103 bird species are regular breeder, 19 bird species are occasional breeder. Other 114 bird species are migrating birds or rare vagrants. The most valuable birds are breeding birds of wetlands and grasslands, and owls. The raptors are also very valuable, mainly the migrating species. The higher proportion of the forests has a good effect on the populations of the woodpeckers and the wood nesting birds, which are quite rare in South- Hungary.

Keywords: River Maros, River Tisza, agricultural cultivated area, forests, avian fauna

Kulcsszavak: Maros folyó, Tisza folyó, mezőgazdasági terület, erdők, madárfauna

Bevezetés

A Tisza–Maros-szög a Tiszántúl legdélebbi területe, a Marosszög kistájnak a Maros-folyó és attól délre eső része. Az általunk vizsgált terület határait északról a Maros- és nyugatról a Tisza-folyó, valamint délről és keletről mesterséges határként az országhatár adja. Csongrád megye részeként a Dél-Tiszántúl régióhoz tartozik, de történelmileg és kulturálisan a Bánsághoz tartozott (nevezik Bánság-saroknak is). Természetvédelmi jogi szempontból két nemzeti park igazgatóság működési területéhez tartozik: a nyugati a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, keleti, nagyobb részterület a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság felügyelete alatt áll. Igazi határterület, peremterület több szempontból is, egyben mégis egy egységes táj.

GASKÓ Béla és munkatársai (GASKÓ 2008) a Tisza–Maros-szög nyugati felén már végeztek komplex természetvédelmi felméréseket. Az ő ötlete volt, hogy az egész Tisza–Maros-szög teljes körű természetvédelmi szempontú felmérését végezzük el egyben. Történelmi előzmények nyomán

„Torontál programnak” is hívta ezt a tervezett kutatást. Elhunytával, sajnos, ez a munka ilyen formában, egy ütemben, már nem fog megvalósulni. A szerzők megpróbálják ezt a programot részleteiben megvalósítani, most a terület madárfaunájának felmérését közreadni.

Reméljük, hogy a többi taxon és élőhely természetvédelmi felmérése (természetesen más közreműködő személyek bekapcsolódásával) folytatódni fog.

A vizsgált terület bemutatása

A Tisza–Maros-szög területe mintegy 26.300 ha. Közigazgatásilag a következő településekhez tartozik: Újszeged (Szeged város része 1880 óta), Szőreg (Szeged város része 1972 óta), Újszentiván, Tiszasziget, Deszk, Kübekháza, Klárafalva, Ferencszállás, Kiszombor. A Tisza Tiszasziget, Újszentiván és Újszeged határát érinti, a Maros Újszeged, Deszk, Klárafalva, Ferencszállás és Kiszombor közigazgatási területének határát képezi. A két „folyómentes” település Szőreg és Kübekháza. Az UTM területi kódok alapján a DS41 négyzet területe teljes terjedelmében a Tisza–Maros-szögben található, a DS31 és DS51 négyzeteknek pedig a háromnegyede. A DS32 és DS42 négyzeteknek csak negyede van a vizsgált területen, a DS40 és a DS30 nagy része az országhatárokon kívül fekszik.

Országos jelentőségű védett természeti terület nincs a Tisza–Maros-szögben. A Natura 2000 hálózatról a Maros kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területből (KJTT) a folyó és a bal parti hullámtér nyúlik át a vizsgált területre. A Deszki-gyep KJTT teljesen a Tisza–Maros-szögben van, 537 ha kiterjedéssel. Helyi védeltséget élvez a kiszombori Vályogos-tó, az Újszegedi Fűvészkert, az Újszegedi-Holt-Maros, az Újszegedi Lőtér melletti fásor, továbbá több közpark és közterületi fásor.

A táj tengerszint feletti magassága 76–88 mBf, a közelmúltig itt tartották nyilván Magyarország legmélyebb pontját. Nagyobb kiemelkedések a folyók árvízvédelmi töltései és egyéb töltések (Kamara-töltés). Van néhány halom (kunhalom), sajnos eléggé leromlott állapotban. Változatosságot jelentenek még a természetes löszhátak, például Szőreg alapja, vagy Deszktől délre, Kübekházától délnyugatra fekvő. Éghajlata meleg száraz kontinentális, a délibb, folyóktól távolabbi részek szárazabbak. Talaja jelentős részben lösz, helyenként a felszínen is, másutt réti csernozjom fedé, illetve helyenként enyhén szikesedő réti agyag. A folyók mentén öntésiszap található. A talaj mezőgazdasági művelésre nagyon alkalmas, ezért az így hasznosított területek aránya magas.

A terület képét a múltban a folyók közelsége határozta meg. Az Első Katonai Felmérés során a Temesi Bánságról 1769-1772 között készült térkép alapján nagy része még a XVIII. században is mocsaras, vízállásos terület volt. A magasabb térszíneken Deszk körül szántók, Zombor környékén többnyire gyepes voltak. A XIX. század nagy változást hozott ebben a térségben is. Megindultak a folyószabályozások, a mocsaras élőhelyek szinte teljes eltűnését hozva. A maihoz hasonló településszerkezet mellett (bár Újszeged alig beépített) már sok a szántó. Igen kevés gyep szerepel a Második Katonai Felmérés térképén, a mai Deszki-pusztát kivéve. Erdők a század második felében is csak a hullámtérben és a mainál sokkal kisebb kiterjedésben voltak. Még az 1941. évi katonai felmérés térképén is csak a gátvédelmi erdők és néhány kisebb erdőfolt található.

A területhasználat és felszínborítás alapján öt fő élőhely-típust különíthetünk el: mezőgazdasági területek, erdők és egyéb fás élőhelyek, állandó vagy ideiglenes vizes élőhelyek, gyepes, beépített területek.

Mezőgazdasági területek

A Tisza–Maros-szögben az intenzív használat miatt magas a mezőgazdasági területek aránya, összességében 76,7%, egyes községek külterületén 90% feletti. Alapvetően két típusra oszthatók a

művelt területek: kisebb területű, nadrágszíj parcellás részek, melyek sokszor intenzívben műveltek és a nagytáblás mezőgazdasági területek. Az előbbi főleg a kertészeti hagyományokkal rendelkező községeknél jellemző, a belterületükhöz közelebb eső földeken. Ilyeneket találunk Szőreg, Deszk, Tiszasziget, Újszeged határában. A tájékon híres rózsauiltetvények tartoznak ide, továbbá gyümölcs és fűszernövények is, de vannak még klasszikus szántóföldi növények is keskeny parcellákon. Főleg énekesmadaraknak jelenthetnek élőhelyet ezek a területek.

A nagytáblás területek aránya a Tisza–Maros-szögön belül dél és főleg kelet felé haladva erősen növekszik. A hagyományos kalászosok mellett egyre nő a kukorica, a napraforgó és a repce aránya is. A leginkább a ragadozómadaraknak táplálkozó helyként és a földön fészkelőknek költő területként fontos lucernatáblákból inkább csak kisebbek, maximum közepesek (30 ha-ig) vannak, Klárafalván, Deszken és Szőregen. A mezsgyét sok helyen teljesen beszántották, néhol füves-bokros élőhelyként megmaradtak a csatornák és az utak mentén.

Külön és itt kell szólnunk egy, a vizsgált időszakban jellemző és fontos madárelőhelyről: a parlagokról. Főleg 2012-2016 közt viszonylag nagyméretű, 40-80 ha-os földek maradtak folyamatosan, éveken át parlagon. Ilyenek voltak Szőregen a Kistrét és Rigótó nevű területeken, Kűbekházán pedig a Keszegér nagyobb része. Kisebb parlagok voltak (és még vannak is) Deszken, Kiszomboron, Klárafalván. Ezek a földek kiváló költőhelyek voltak a földön fészkelő énekeseknek, vizes években még vízimadaraknak is [bölömbika (*Botaurus stellaris*), bicib (*Vanellus vanellus*)]. 2014-ben, a réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) inváziós évében is ezek voltak a faj fő fészkelő és táplálkozó helyei.

A parlagon hagyás éveiben is jellemző volt a nyár végi kaszálás (szárazúzózás), ragyogó táplálkozó helyé alakítva a ragadozóknak, gémekeknek és gólyáknak a területet. 2015 szeptemberében például volt olyan reggel, hogy 9 ragadozómadár faj 50-60 példánya vadászott Keszegéren, illetve afelett [kék vércsék (*Falco vespertinus*)]. Télen, a telet, nyílt területeket kedvelő madarak tartózkodtak itt, egyes ritkaságoknak [hósármány (*Plectrophenax nivalis*), sarkantyús sármány (*Calcarius lapponicus*)] csak ilyen élőhelyről van adata. Sajnos azóta ezeken a földeken is újraindult az intenzív mezőgazdasági művelés. A többi kisebb parlagot is nagyobbrészt beszántották, jelenleg (2018) egy 10 ha-os a legnagyobb nem művelt tábla, Kiszomboron. Egyes csapadékos években mély fekvésű szántóföldeken is kialakulnak időszakos vizes élőhelyek. Ilyen volt 2016-ban Újszentiván déli részén, ahol gólyatölcs és gulipán telep alakult ki egyéb vízimadarakkal.

Erdők és egyéb fás területek

A terület 8,8 %-át kitevő, 2315,6 hektáryi élőhelytípus két nagy csoportra osztható: hullámtéri erdők és mentett oldali (gáton kívüli) erdők.

A hullámtéri erdőket csak a folyók bal partján vontuk be a vizsgálatba. Általánosságban elmondható, hogy mind a Tiszánál és főleg a Marosnál a túlsó, jobb part az értékeesebb természetvédelmi szempontból.

A Tiszán főleg az északi, újszegedi részén és délen Tiszaszigetnél maradtak meg jobban a hazai fűz-nyár erdők (valamennyi özönfajjal), a déli részen még tölgyes is van. Sajnos a középső szakaszon nemesnyár ültetvény található és az inváziós fásszárú növényfajok is jobban terjednek itt. A Maros bal parti erdei még bolygatottabbak. Fűzesek inkább a gátak mentén, csak keskenyebb sávban vannak. A Maros partján a hazai nyarak (fehér nyarak és kevés fekete nyár) özönfajokkal (zöld juhar, amerikai kőris, gyalogakác) együtt nőnek. A gát és a parti sáv közt a nemesnyár ültetvények jellemzőek. Ahol a Maros déli hullámtere a legszélesebb, Klárafalva és Kiszombor közt pedig közepes méretű mezőgazdasági táblák (főleg kukorica) fekszenek. Mindezen tények ellenére mégis a hullámtéri erdőknek köszönhetjük néhány hegy-domb vidékre inkább jellemző madárfaj

megtelepedését: mint például a közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), a sisegő fűzike (*Phylloscopus sibilatrix*) és az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*).

A gáton kívüli erdőkkel kapcsolatban elmondható, hogy a Tisza–Maros-szög tisztántúli viszonylatban jól erdősültnek mondható, főleg a Marostól északra lévő dél-tisztántúli részekkel összehasonlítva. Nagyobb, 40-140 ha-os erdők Szőregen (Budzsáki-erdő, Tálagyi-erdő, Kiszréti-erdő, Szőregi-erdő, Rontott-nyáras), Tiszaszigeten (Peplár-erdő), Újszentivánon (Szűzgulyai-erdő), Kübekházán (Tó-erdő), Deszken (a Deszki-gyepek körüli erdő, főleg a Csenderes), Kiszomboron (Kiszombori-erdő) találhatók. Ezen erdők legértékesebb részei az 1960-as években telepített kocsányos tölgyesek, például a Budzsáki-erdőben és a Tó-erdőben. Jól jelzi az ilyen erdők értékét a harkályfajok nagyobb száma és egyes időnként itt megtelepedő ragadozó madarak [darázsölyv (*Pernis apivorus*), héja (*Accipiter gentilis*), karvaly (*Accipiter nisus*)]. Sok viszont a csak fiatal faállománnyal és özönfajokkal benőtt erdő is. Mezővédő erdősávok és értékesebb fasorok (például Újszentivánon a volt temesvári vasúti töltés mentén húzódó tölgyes) is fellelhetők.

Állandó és ideiglenes vizes élőhelyek

A vizsgált területre eső két folyószakaszt leszámítva, nagyon alacsony a teljes területen belül a vizes élőhelyek aránya, nem haladja meg az 1%-ot. Összesen 618,2 ha a folyók területe, teljes szélességüket ide számítva (a vizsgát terület 1,2 %-a). A mesterséges vizes élőhelyek, a különféle bányatavak és az erősen átalakított Újszegedi-Holt-Maros területe 73,5 ha, 0,3 %. A természetközeli állapotú holtágak, hullámteri időszakos vízborítású területek kiterjedése 73,7 ha, 0,3 %.

A két folyórész közül a Tisza és a Maros Deszk nyugati részéig tartó szakasza is egyértelműen alsó folyóvízi típusú, egyenes lefutású (a szegedi Tisza kanyart leszámítva), mélyebb nyugodtabb folyású. A Maroson itt a Tisza visszaduzzasztó hatása erősen érvényesül. A Maros följebb már gyorsabb folyású, kanyargósabb, hajlamosabb a zátony- és szigetképzésre. Árvizek (egyre ritkábban) viszont inkább csak a Tisza és a Maros alsóbb szakaszainak hullámterére látogatnak ki, ilyenkor vízzel telítődhetnek a kubikok is. Élőhelyként, vonuló és telelő területként a réceféléknek az egész vizsgált Tisza szakasz alkalmas, a Maros viszont csak helyenként (Kláráfalva-Ferencszállás). A folyóparthoz köthető fészkelők közül a jégmadár mindkét folyón jelen van, a gyurgyalag és a kis lile inkább csak a Maros mentén.

Van néhány egykori (vagy most is folyó) bányászati tevékenységből keletkező állandó vizes élőhely, mely igen komoly jelentőségű a térségben. Elsőként említendő Szőregen a felhagyott téglagyári tavak területe, az Iván-kubik. Kiterjedése nem nagyobb 5 ha-nál, 7 kisebb töegységből áll, egy kivételével vízínövényekkel sűrűn be van növe. Az ilyen, „benőtt” élőhelyet kedvelő vízimadarak, például bölömbika (*Botaurus stellaris*), törpegém (*Ixobrychus minutus*), vörös gém (*Ardea purpurea*) fészkelőhelye. Említésre méltó még a kiszombori Vályogos, amely most horgászó ugyan, de megmaradt a változatos partja, sőt szigetei is vízínövényekkel. Szintén e község területén van a Prűcskös, ami a Maros hullámtéren belül helyezkedik el, időszakosan folytatnak rajta homokbányászatot. Továbbá megemlítendő Tiszasziget területén a Bánya-tó. Mindhárom tavon előfordul fészkelőként a törpegém (*Ixobrychus minutus*), a kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*) és nádi énekesek is. Tiszaszigeten, egy már nem használt sertéslelep hígtrágya ülepítője jó partimadár fészkelő (és vonuló) terület, minden évben költ itt a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*). Újszegeden, a Rabtanyán működő sertéslelepen, amíg trágyaszikkasztást végezhettek, költött kis lile (*Charadrius dubius*) és bíbic (*Vanellus vanellus*), alkalmilag gólyatöcs (*Himantopus himantopus*). Akármilyen kis kiterjedésűek is ezek az élőhelyek, a vízimadár vonulásban mégis lehet számottevőbb szerepük. Például fekete gólya (*Ciconia nigra*) csapat éjszakázása a szőregi Iván-kubikon. Ritka előfordulású vízimadarak közül a kiszombori Prűcskösön megfigyelt vörösnakú vöcsök (*Podiceps griseigena*) említhető.

A Deszki-gyeppek Natura 2000 terület része egy morotva, ami a puszta és Deszk falu között nyúlik el hosszan. Keleti, „középső keleti” része állandó vízű, 4-5 méter széles, náddal határolt. E szakasztól keletre, de főleg nyugatra kiszélesedik (20-30 méter), gyékényes majd magas sásos szikes mocsár lesz belőle, a peremrészein ecsetpázsitos mocsárréttel. Értékes fészkelője a bölömbika (*Botaurus stellaris*), a guvat (*Rallus aquaticus*), a kis vízcisibe (*Porzana parva*) és sok nádi énekesmadár. Minden mocsarat, mocsaras rétet kedvelő vízimadárnak fő táplálkozóhelye a környéken. Vizes élőhelyek közé tartozik a térség kiterjedt csatornahálózata, a Deszk-Szöreg-Kübekházi-főcsatorna, a Pogányéri-főcsatorna, a Fehér-tói-csatorna, az Ószentiváni-csatorna stb. Ezek szélesebb és épp nem bolygatottabb részein megtelepedhet a bölömbika (*Botaurus stellaris*), a vízityúk (*Gallinula chloropus*) és alkalmilag a vörös gém (*Ardea purpurea*) is. A kisebb csatornaágak az öntözési időszak vége után gyakran kiszáradnak.

Gyeppek

A jó minőségű termőföldek és a magas művelési arány miatt kicsi a gyepterületek aránya a Tisza–Maros-szögben. Összesen 1175 ha (4,5%) található a vizsgált területen, de ebbe beletartoznak a folyók árvízvédelmi töltései is.

A legnagyobb kiterjedésű és legértékesebb a Deszki-gyeppek Natura 2000 terület (hívjuk Deszki-pusztának is), igaz bizonyos pusztarészek sajnos kimaradtak a kijelölésből. Alap növényársulása az ecsetpázsitos rét és a cickóros sziki rét. Helyenként mélyebb vízállásos, sásos, gyékényes foltok vannak, főleg a nyugati és keleti peremrészein. Középen szárazabb a gyep, összességében egy mérsékelt szárazabb időszakban már eltűnik a pusztáról a víz (a morotva kivétel). Legeltetés sajnos csak a nyugati felének egy részén történik, húsmarhával. A vizebb években és a mélyebb részeken a gyakori bibic mellett jellemző fészkelő a bölömbika (*Botaurus stellaris*), a sárszalonna (*Gallinago gallinago*), a pettyes vízcisibe (*Porzana porzana*) és a réti tücsökmadár (*Locustella naevia*). A puszta, a környező erdőkkel és extenzív szántókkal (bizonyos években parlagokkal) együtt adja a ragadozómadarak egyik legkedveltebb előfordulási helyét a Tisza–Maros-szögben, igaz inkább táplálkozó és pihenő helyként jelentős.

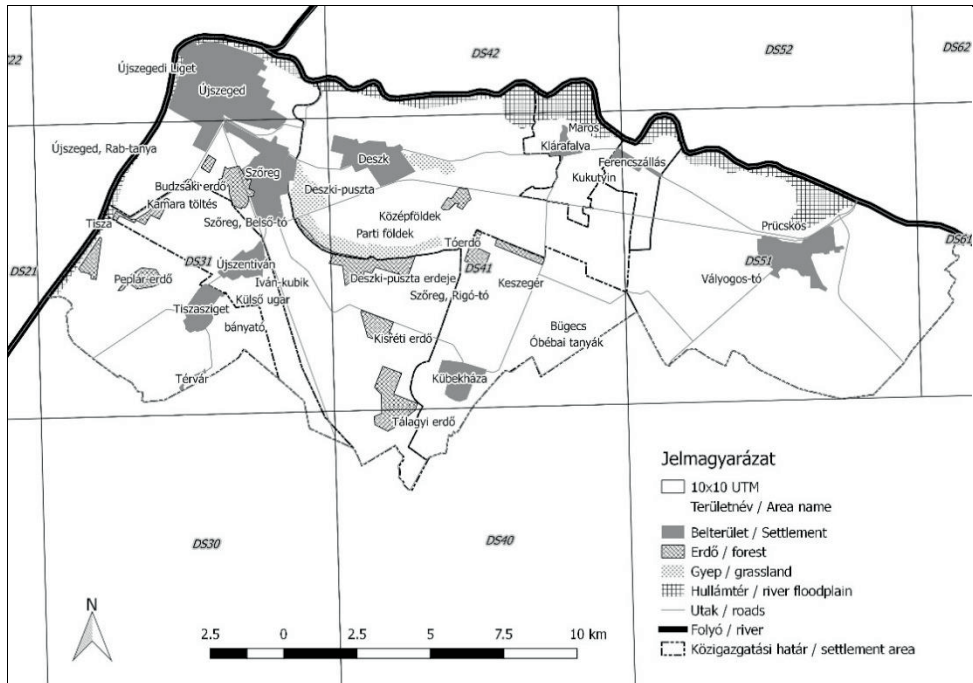
A Deszki-gyeppeken kívül számottevő füves területek csak Tiszasziget térségében vannak. Egyik az államhatár mellett levő Térvári-puszta, sajnos kevés a legelő állat itt is (néhány tehén és juh), az ezüstfa előretörése jelentős. A falu (Tiszasziget) déli határán szintén vannak gyeppek, köztük egy szarvasmarhával rendes mértékben legeltetett legelő. A Deszki-gyeppek mellett ezek a területek a szalakóta (*Coracias garrulus*) további jelentős fészkelő helyei a térségben. Kisebb füves területek szinte minden vizsgált település szélén vannak, magaskórós társulásokkal elegyesen. Sajnos a gyepbeszántások tovább csökkentették a füves területek arányát, az utóbbi néhány évben is, például Szöregen és Deszken.

Települések belterülete

A terület 8,3 %-a beépített (2181,5 ha). Újszeged északi része az egyetlen városias település, emeletes házakkal (köztük panelházakkal), déli, nagyobb területű része viszont kertváros. Itt található a legnagyobb belterületi park, az Erzsébet liget (Újszegedi Liget), idős faállománnyal. A legnagyobb kiterjedésű belterületi állandó vizes élőhely, az Újszegedi-Holt-Maros is itt van. A tőkés récén (*Anas platyrhynchos*) kívül a holtágat szegélyező erdősáv az erdei énekeseknek és harkályoknak kedvez. A városias részek miatt ez az egyetlen biztos fészkelőhelye a sarlósfecskének (*Apus apus*).

A többi település, beleértve a Szegedhez csatolt Szöregét is, igazából falu. Helyenként a házakhoz tartozó kertek olyan nagyok, hogy kis parcellás szántóföldi művelést is folytatnak rajtuk. Belterületi parkok közül (a már említett Erzsébet ligeten kívül), faállományát és területét nézve is

legjelentősebb Deszken a Mellkasi betegségek Szakkórházának a parkja (valamikori kastélypark). Kisebb területű, de idősebb faállományú parkok vannak például Újszentivánon, Kiszomboron és Kübekházaán is. Bizonyos énekesek állományának jelentős része belterületen fészkel, például a csicsörke (*Serinus serinus*), szürke légykapó (*Muscicapa striata*) és a kis poszáta (*Sylvia curruca*). A kuvik (*Athene noctua*) és a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományának nagyobb része is a falvakban költ.

Irodalmi áttekintés

A XX. század ötvenes éveiben a Maros folyóról már publikáltak madártani adatokat (KÁRPÁTI 1958). A 60-as, 70-es években a Tisza–Maros-szög bizonyos részein, például a Maros-ártéren már megfigyelők: Nemes István, Pálfi György, Molnár Gyula dolgoztak (MARIÁN 1980). A hetvenes évektől dr. Kasza Ferenc a térség Tisza hullámtérét és Újszegedet figyelte. A hetvenes évek végén szintén ő végezte a madár fészkelő állományok országos pontterképezését a térségben. A kilencvenes és a 2000-es évek elejéig az egész Bánságra vonatkozó (Szerbia, Románia, Magyarország) madáradatait foglalta össze két nyelven egy könyv (RASAJSKI – KISS 2003/04), melynek magyar adatait szintén dr. Kasza Ferenc szolgáltatta. Faunisztikai adatokat publikált ezen időszakban a Marosról Paulovics Péter (PAULOVICS P. 2003). Gaskó Béla a térség nyugati feléről (Újszeged, Szőreg, Deszk) közöl természetvédelmi adatokat (GASKÓ 2008), madárfajok csak némely esetben vannak „nevesítve” benne, inkább összes fajszámot ad meg területenként. Van viszont e dolgozatban egy részletes madárfauna táblázat (Krnács György adataira alapozva) a Deszki-pusztáról. A nyolcvanas

évektől kezdve e cikk három szerzőjének is vannak adatai a térségből. Sok Szegeden élő (vagy tanuló, esetleg csak megforduló) madarász töltötte fel ritkább madarak előfordulási adatát, főleg Újszegedről a www.birding.hu honlapra. Szőreg teljes területének gerinces faunájáról, köztük kiemelten a madarokról három szerző jelentetett meg írást (KÓKAI – ALBERT – KASZA 2015).

Anyag és módszer

A vizsgált időszak (2000-2018) első felében inkább konkrét területeket (község és UTM határoktól függetlenül) figyeltünk meg, például a Tisza és a Maros bizonyos szakaszait, vagy a Deszki-gyepet. 1999-től a Mindennapi Madarak Monitoringja (MMM) is folyik Szőreg és Újszentiván területén. Egyes kiemelt fajok felmérése is zajlott, zajlik a vizsgált időszak egészében [ragadozók, fehér gólya (*Ciconia ciconia*), kis örgébics (*Lanius minor*)]. A helyi (októbertől márciusig) és országos (január közepe) sas- és ragadozómadár szinkron számlálásban is részt veszünk a kezdetektől a területen. 2000-2013 között az összes „ritka és telepesen költő” madárfaj fészkelési adatát feltöltöttük az RTM adatbázisba (MME Monitoring Központ), minimum a Tisza–Maros-szög területének 70 %-ról. Az MME Monitoring Központja által 2014-ben indított Madáratlasz Program (MAP) adott nagy lökést a térség teljes területének minden fajra kiterjedő felméréséhez. A térség minden 2,5x2,5 km-es UTM négyzetéről elég (sőt sokszor kifejezetten sok) felméréssel rendelkezünk a fészkelési időszakról és azon kívüli időszakról is. A térség háromnegyedében a MAP protokoll szerinti éjszakai felméréseket is elvégeztük. A vizsgált területhez tartozó folyószakaszokon a két nemzeti park igazgatóság vízi járműveivel is történtek számlálások. A természetvédelmi szempontból jelentősebb fajok adatait a nemzeti parkok adatai tartalmazzák.

Eredmények

2000 és 2018 között 236 madárfaj biztos előfordulását regisztráltuk a Tisza–Maros-szögben. Néhány nem teljesen biztos megfigyelést kihagytunk. A madarakat 5 státuszba soroltuk (lásd:1. függelék). Ezek közül fészkelő (F), melyeknek biztos költése volt háromnál több évben a területen (az adott községhatárban). Az alkalmi fészkelő (A) azt jelenti, hogy vagy bizonytalan volt az adott faj fészkelése vagy 3, esetleg annál kevesebb évben fordult elő költés. Kóborlók (K), melyeknek a költési időszakukon belül volt előfordulásuk a területen, de nagy valószínűséggel nem költöttek. Vonulók és telelők (V) azok a fajok, melyek költési időszakukon kívül fordultak elő és háromnál több adatuk van a községhatáron belül. Ritkák (R), melyeknek 3, vagy annál kevesebb előfordulásuk volt az adott település határain belül. Ha bizonyosan egy adott madáregyedről volt több megfigyelés, azt egy adatnak vettük, pl. ilyen volt egy fiatal vörös kánya (*Milvus milvus*) több megfigyelése 2016 telén. Minden fajhoz csak egy státuszt rendeltünk, a „legerősebbet”. A státuszok rangsorolása elsősorban a fészkeléshez való viszonyukon alapszik: legerősebb a fészkelő, utána az alkalmi fészkelő státusz, majd a kóborló azután a vonuló és végül a ritka. Egy községhatáron belül az előbb tárgyaltak szerint, egy nem fészkelő és nem kóborló faj csak vonuló, vagy ritka lehet.

Az egyes madárfajok megoszlása aszerint, hogy az „erősebb” rangsorú státuszról legalább egy községhatárnál szerepel: fészkelő 103 faj, alkalmi fészkelő 19 faj, kóborló 16 faj, vonuló 58 faj, ritka 40 faj. A fészkelő 103 faj az összes fajok 44 %-a, ami olyan arány, ami jellemző lehet egész Magyarországon. Legjelentősebb természetesen az énekeseké, mind az erdei fajok, mind a nyílt területet kedvelők között. Jó a harkályok aránya, 7 faj fészkelő. Vizimadarak közül a kisebb, benővényesedett vizes élőhelyet kedvelők, szinte mind költenek. Ragadozók közül biztosan és gyakrabban fészkelők viszont csak a gyakoribb fajok (7 faj). A biztosan költők közül hiányoznak a

nagy egybefüggő, vizes élőhelyet igénylők (pl. telepes gémfélék), a zavartalan nagy pusztai környezetet és nagyobb mennyiségű legelő állatot szerető fészkelők, mint például a kék vércse (*Falco vespertinus*). Az előbb említett két kategóriából és a hegyvidékre jellemző fészkelőkből áll össze az alkalmi költők (19 faj, 8%) tábora, kiegészülve az inváziós réti fülesbagollyal (*Asio flammeus*). A 16 kóborló (6%), főleg vízimadarakból áll. Az 58 vonuló faj (25%) között mindenféle madárrendből található, talán a partimadarak (a pusztát és a folyópartokat kedvelők kivételével) kicsit alul reprezentáltak. A récefélék vonuló státuszba kerülését leginkább a két folyószakasznak köszönhetjük. A vonuló és telelő ragadozók mind faj-, mind egyedszámban jelentősek, a Tisza–Maros-szög talán legfőbb madártani értékét adják. A 40 ritka faj nagy aránya az összes madárfajon belül (17%), inkább az erős megfigyelői hálózatnak köszönhető, mint a terület jellegének. Vannak közöttük abszolút értelemben ritkák, például a törpesas (*Aquila pennata*), a fekete sas (*Aquila clanga*), az énekes hattyú (*Cygnus cygnus*), a fekete réce (*Melanitta nigra*) és a szikipacsirta (*Calandrella brachydactyla*). Más fajok a területre nem jellemző élőhelyük miatt fordulnak elő ritkán, például egyes partimadárfajok.

Természetvédelmi szempontból érdekesebb madárfajok ismertetése

Énekes hattyú (*Cygnus cygnus*)

Egyetlen megfigyelésünk: 2011.01.16-án a Kübekházához tartozó Kukutyinon, egy belvizes szántóföldön pihent egy öreg énekes hattyú.

Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*)

Két évből, három megfigyelésünk van, mindhárom esetben nagy lilik csapattal együtt átrepültek, Deszk és Szőreg területe között.

2014.11.13., Deszk felett 5 pld. (dr. Tölgyesi Csaba megfigyelése).

2015.03.08., Szőreg felett 1 pld., 2015.03.15. Szőreg felett 1 pld. Mivel a lilikek időnként leszállnak legelni a Tisza–Maros-szög földjein, lehet, hogy a vörösnyakúaknál is előfordul ez az eset.

Kendermagos réce (*Anas strepera*)

A Tiszán Újszegedtől Tiszaszigetig, kisszámú, de rendszeres vonuló. Ritkább előforduló a Maroson, Klárafalva és Ferencszállás térségében. A folyókon kívül csak a szőregi Iván-kubikon fordult elő egyszer: 2013.03.25-én egy pár kendermagos réce. A növényzettel benőtt, sekélyebb tavak egyébként alkalmasak lettek volna akár a megtelepedésükre is, de ilyet nem észleltünk.

Cigányréce (*Aythya nyroca*)

Rendszeres kis példányszámú előforduló tél végén, kora tavasszal (esetleg ősszel is) a Tiszán és a Maros középső szakaszán. Előfordul a térség kisebb állóvizein is, így a tiszaszigeti Bánya-tavon és a szőregi Iván-kubikon is (legnagyobb példányszáma: 2013.03.20. 7pd). Legérdekesebb megfigyelése is itt történt, 2011.04.21-én egy pár cigányréce bujkált a növényzettel fedett tavakon. Ez a terület a cigányréce megtelepedésére is alkalmas volna, talán ha egy kicsit még kevésbé háborított lenne.

Jegesréce (*Clangula hyemalis*)

Egyetlen megfigyelése volt az újszegedi Tisza szakaszon: 2012.12.19.–12.20., 1 pld. (első megfigyelő Mészáros Csaba). 2015-ben az általunk vizsgált Tisza szakasz közvetlen határain, „föül” Tápé-Vesszősnél és „alul” Szeged-Gyálarétnél is volt észlelése.

Fekete réce (*Melanitta nigra*)

Két észlelése is volt a vizsgált időszakban, mindkettő a szegedi Bertalan-híd és a Tisza-Maros torok közt. Az első 2007.12.06.–12.07. közt 1 pld. (első megfigyelő Gyarmati Gábor). A második 2010.01.30.–02.14. közt szintén 1 pld. (első megfigyelő Katona Adrienn).

Füstös réce (*Melanitta fusca*)

A múlt század nyolcvanas-kilencvenes éveiben néhányszor előfordult a Tiszán, azóta két megfigyelése van, a Bertalan-híd és a torok közt, 2012.12.20. 1 pld. és 2018.12.22. 2 pld. (első megfigyelő Nagy Tamás).

Örvös bukó (*Mergus serrator*)

Egyetlen, az újszegedi Tisza szakaszon látott példányt Bérdi Gergely látta 2017.12.06.–12.16. között.

Fogoly (*Perdix perdix*)

2015-ben észleltünk egy cserregő kakast Újszentiván és Tiszasziget határán. Költési időszakon kívüli alkalmi előfordulása volt Újszegedi területen. Egész Csongrád megyében nagyon megritkult a faj az utóbbi 15-20 évben.

Fürj (*Coturnix coturnix*)

Minden vizsgált település közigazgatási határain belül előfordul, de az utóbbi 4-5 évben tovább csökkent a fészkelők száma. Szőreg területére 2014-gyel bezárólag még minimum 20 párat becsültünk (KÓKAI – ALBERT – KASZA 2015). Az azt követő 4 évben, ugyanezen a település közigazgatási határain belül 5-7 pár lehet csak az állomány. A nagy (és a kisebb) parlagok beszántása, a mezőgazdasági művelés intenzívebbé válása, sajnos sokat rontott a fürj helyzetén. Jelenleg a meglévő gyepek (főleg a Deszki-pusztá) és azok határai, a töltések környéke, erdőszélek a fő élőhelyei. Mezőgazdasági területeken inkább ott fordul elő, ahol szélesebb mezsgye, árokpart vagy csatornapart található.

Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps grisegena*)

Egyetlen vonuló példányról van adatunk, 2017.09.27-én egy példány volt a kiszombori Prücskös homokbánya taván.

Bölgébika (*Botaurus stellaris*)

Két állandó, majdnem minden évben elfoglalt fészkelőhelye van: a szőregi Iván-kubikon 1-2 pár, a Natura 2000 besorolású, Deszkehez tartozó Morotván szintén 1-2 pár (illetve revírtartó hím). Csapadékosabb években költ a Deszki-pusztá vizes laposain, sőt belvizes parlagföldön is, például 2015-ben a szőregi Kistréten. Előfordulhat egyéb bányatavakon (Kiszombor, Prücskös), illetve csatornák, nagyobb vízesárok mentén (Deszk-Szőreg-Kübekháza főcsatorna, temesvári vasúti töltés melletti árok). Állományát 3-6 párba becsüljük. A Tisza-Maros-szög fészkelő madarai közt a bölgébika komoly természetvédelmi értéket képvisel.

Törpegém (*Ixobrychus minutus*)

Kisebb, növényzettel benőtt vizes élőhelyeken is megtelepszik. Stabil költőhelye az Iván-kubik, a Bánya-tó, Tiszaszigeten és a kiszombori Vályogos. Még ezeknél is kisebb kubik- és bányagödörökben is költethet alkalmilag (Újszeged, Ferencszállás). 2-6 párba becsüljük a törpegém állományt.

Üstökögém (*Ardeola ralloides*)

Ritka nyár végi, még ritkább késő tavaszi vonuló, főleg kisebb vizes élőhelyeken (Tiszasziget, Bánya-tó, Kiszombor, Prücskös). Érdekes volt 2017. augusztusában, mikor egy szőregi ingatlan kerti tavánál táplálkozott napokig egy üstökögém (Szendrei János).

Kis kócsag (*Egretta garzetta*)

Kis számban mindegyik település közigazgatási határain belül előfordul, jellemzőbb azonban a két folyó mentén, főleg, ha a hullámterek elöntöttek. Legnagyobb csapatát is a Maros hullámterében láttuk, Ferencszállásnál (2017.05.15. 16 pld.). Csatornákon és a kisebb tavakon is megjelenik. Érdekes a faj urbanizálódásra való hajloma, rendszeresen látható a Tisza szegedi-üszegi, belvárosi szakaszán.

Nagy kócsag (*Ardea alba*)

Szinte mindenütt előfordul „kóborlóként”. Vizes élőhelyeken: a folyók mentén, a csatornákon, a kisebb tavakon, a belvizes foltokon. Vizes területeken kívül először nyár közepétől mutatkozik nagyobb számban, a gabonatarlókon, illetve bármilyen időszakban a lucernaföldeken. Öntözési időszakon kívül (október elejétől) a csatornák többségét leeresztik, így még nagyobb számban húzódnak ki mezőgazdasági táblákra. Legnagyobb gyülekezése is egy ilyen időszakra esik: 2018.12.11-én Deszk és Klárafalva közt, egyetlen mezőgazdasági táblán min. 50 pld. tartózkodott. Lakott területektől ez a faj sem idegenkedik (2016 telén Kókai Ákos fényképezett a tyúkudvarukban a baromfiak közt egy nagy kócsagot). Költésre utaló magatartást eddig még nem észleltünk a Tisza–Maros-szögben.

Vörös gém (*Ardea purpurea*)

Bizonyítottan költ a szőregi Iván-kubikon, bár nem minden évben. Alkalmi költései lehetnek a nagyobb csatornák növényzettel fedett részein (Deszk-Szőreg-Kübekháza-főcsatorna, Fehértavi-csatorna, temesvári vasúti töltés melletti árok). Állományát 1-4 párba becsüljük. Nyár vége felé néhány vörös gém csatlakozik egyéb gémekhez a tarlókon és a lucerna földeken táplálkozni.

Fekete gólya (*Ciconia nigra*)

Kisebb számú tavaszi átvonuló, nagyobb számú nyár végi, ősz eleji kóborló a területen. A Tisza–Maros-szög határaihoz közel, de azon kívül van biztos fészkelése (Maros északi hullámtere, Tisza gyálaréti szakasza). A 2014-es év érdekes volt a fekete gólya szempontjából, lehet, hogy az évben próbálkoztak a megtelepedéssel a területen. Három helyen is láttunk költési időben, többször erdőben vagy ahhoz közel mozgó párokat, illetve magányos egyedeket. A három „helyszín”: a szőregi Budzsáki erdő, a Deszki-pusztá középső szakaszát kísérő erdők és a kübekházi Tó-erdő. Költést csak az ezt megelőző évben, 2013-ban sikerült bizonyítanunk a tiszaszigeti Peplár-erdőben (Laczi Péter adata). 2017-ben a Ferencszálláshoz tartozó (déli) Maros hullámterén mozgott egy öreg fekete gólya.

Jellemzőbb a faj nyár végi gyülekezése és éjszakázása a területen. Legnagyobb csapatát a szőregi Iván-kubikon 38 pd-t, Szalai Károly látta 2012.08.13-án (más években is éjszakáznak itt fekete gólyák). Érdekes, hogy a Deszki-pusztá keleti felén olyan kiszáradt akácfaakat választottak éjszakázó helynek a fekete gólyák, melyeket, máskor a sasok is szívesen használnak ugyanerre a célra.

Fehér gólya (*Ciconia ciconia*)

A vizsgált időszakban, 2000-től 2018-ig 7 és 17 pár között változott költőállománya, fluktuáló módon, de enyhén növekedő trenddel. Ebben az időszakban a fészkek túlnyomó többsége

villanyoszlopra épült, Kiszomboron található egy több évtizedes fészek a Rónay-kúrián és a szőregi Magyar utcán volt egy kéményre épült fészek 2002-től 2018-ig. A terület valamennyi településén költött, de Ferencszálláson csak 2000-2001-ben (és 2019-ben épült egy új fészek), valamint Kübekházán 2011-ben telepedett meg újra. Legnagyobb számban Deszken fészkel, az ezredforduló körüli 2-4 páros állománya 2017-re 7 párra nőtt.

Az egyes évek költőállománya: 2000: 10 pár, 2001: 11 pár, 2002: 10 pár, 2003: 12 pár, 2004: 11 pár, 2005: 7 pár, 2006: 10 pár, 2007: 11 pár, 2008: 9 pár, 2009: 8 pár, 2010: 9 pár, 2011: 9 pár, 2012: 12 pár, 2013: 13 pár, 2014: 14 pár, 2015: 17 pár, 2016: 12 pár, 2017: 15 pár, 2018: 11 pár. Érdekeség, hogy Újszentivánon 1958-ban még 14 pár fészkel, ami fokozatosan, teljesen eltűnt 1974-re, de a vizsgált időszak végén ismét költ egy pár e faluban.

Kanalasgém (*Platalea leucorodia*)

Április és augusztus között köborolhat kis számban a területen. Kedvenc területe a Deszki-pusztától északra húzódó Morotva, szikes mocsárra emlékeztető része. Előfordult még elhagyott trágyaszikkasztón (Tiszasziget), belvízen (Újszentiván) és az egyik szerző kerti taván is. Legnagyobb példányszámú előfordulása: 2000.05.01., Újszegeden a Tisza felett 6 példány átrepült.

Batla (*Plegadis falcinellus*)

Egyetlen megfigyelése: Bozó László látott Deszk nyugati peremén 1 példányt 2010.05.18-án.

Darázsölyv (*Pernis apivorus*)

Átvonulóként bármelyik területrészen előfordulhat április-május és augusztus-szeptember hónapokban (maximum 9 pld., Kübekháza, Tó-erdő).

Fészkelését már 2001-ben valószínűsítették (Kotymán László személyes közlés) a Maros hullámterén Klárafalvánál. Később is volt több költésre gyanús előfordulás e folyó mentén, Deszktől Kiszomborig, utójára a deszki szakaszon 2017-ben. A gátakon kívüli erdőkből már biztosabb adataink vannak. (valószínűleg jobban felderíthető egy körülhatárolt erdő, mint a hullámter). 2009-ben (július 19.) Szőreg, Külsőugaron egy juvenilis darázsölyv megfigyelése történt. Az ez utáni években több nyár közepi megfigyelése volt a Deszki-pusztát határoló erdőkből. Bizonyítottnak vehető (C kategória) a fészkelése 2015-ben, mikor a Tó-erdő környékén észlelt pár egyik tagját látta Domján András, táplálékot szállítva berepülni az erdő belsejébe. Abban az évben Kiszomboron, a határ felé eső erdőknél is láttunk adult darázsölyvet. 2018-ban sajnos csak vonuláskor észleltük a fajt a területen. Állományát 0-2 párba becsüljük a Tisza-Maros szögben.

Barna kánya (*Milvus migrans*)

A legtöbb évben (a három keleti települést leszámítva) van vonuló barna kánya adat március-április és szeptember-október hónapokban. Még decemberi előfordulása is volt Szőregnél.

A vizsgált Tisza szakasztól délre, Rőszke-Gyálarét és északra, Tápé-Vesszős magasságában viszont biztos fészkelő a barna kánya. Érdekesek a deszki, a Marostól távol eső, nyári előfordulásai. Kézenfekvő lenne arra gondolni, hogy a Maros hullámteréről járnak ki vadászni e ragadozók, de a KMNP Igazgatóság munkatársai által a Maroson végzett rendszeres csónakos felmérések során nem került elő fészke (Kotymán László személyes közlése).

Vörös kánya (*Milvus milvus*)

Két fiatal példányról van adatunk a vizsgált időszakban. Az egyik épp csak átrepült a területen, 2014.09.03-án a szőregi Kiszéren. A másik 2016 januárjában bő 2 hétig tartózkodott a szőregi

Kisrét és a Deszki-pusztai területeken, főleg tarlókon és az ekkor még meglévő nagy kiterjedésű parlagokon vadászott (első észlelő Kókai Ákos).

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*)

Vonulási, telelési időszakban minden település közigazgatási határain belül előfordulhat, 2-5 példány. Jellemzőbb azért a két folyó mentén és a Deszki-pusztán és környékén.

Költése feltételezett volt Tiszaszigeten (a gáton kívül) a Peplár-erdőben, később a fészük megtalálásával ez bizonyítottá vált. A 2010-es évek közepén sajnos „mérgezési hullám” volt a Tisza-Maros szögben (lásd későbbi fejezetben). Ekkor eltűnt költés közben a rétisas pár egyik tagja. 2017-ben újra volt bizonyított fészkelése ugyanitt. 2015-ben, tragikus módon 3 rétisas is mérgezés áldozatává vált a Deszkehez tartozó Parti-földeken. Érdekes volt 2016.05.01-én egy öreg rétisas megfigyelése, amely a Deszki-pusztán ejtett zsákmányával beszállt a Csenderes nevű erdőbe (átnézve, nem találtunk itt fészkelésre utaló jelet). Belterületek felett is előfordul, sőt Szőregen, ahol nagy telkek vannak, többször még vadászó rétisasokat is láttunk. A Maros északi, jobb parti hullámtérben költ egy pár.

Kígyászölyv (*Circaetus gallicus*)

Kisszámú (1-2 példány) és rendszertelen átvonuló bizonyos években a Tisza–Maros-szögben július vége és augusztus vége közt. Egyetlen tavaszi adata: Szőreg, Kisrét, 2014.05.01. 1 pld. Nyár végén viszont nemcsak „átvitorlázóként” van jelen a térségben: 2017 és 2018 augusztusában is sikerült bizonyítani egy-egy kígyászölyv éjszakázását is a területen (Ferencszállás dél, illetve Deszki-pusztai kelet).

Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*)

Az egerészölyv után valószínűleg a leggyakoribb fészkelő ragadozómadár a térségben, 20-25 párba becsüljük az állományt. Egyes „jobb vizes élőhelyeken” szinte kisebb kolóniákban költ (Iván-kubik, Deszki Morotva, 2-4 pár területenként). Egyéb költőhelyei: csatornák, vizes árkok, bányagödörök, vizes laposok, sőt esetenként belvizes szántók, parlagok. Nagyobb mély vizű tavak hiányában késő ősszel eltűnik a területről és csak február végén, március elején jelentkezik újra.

Fakó rétihéja (*Circus macrourus*)

2014-től kezdve, minden évből van néhány megfigyelésünk a Tisza–Maros-szögből, kevesebb tavaszi (április) és valamivel több őszi (augusztus vége, október eleje) észleléssel. Vonulás közben bárhol átrepülhetnek, még települések, Újszeged és Deszk felett is (dr. Tölgyesi Csaba megfigyelései).

Vadászgatni inkább a Deszki-pusztán és környékén, gyepen és szántóföldön is szokott. Amíg voltak nagy kiterjedésű parlagok (2016-ig), addig szívesen vadászott ezeken, sőt tudjuk, hogy éjszakázásra is használták ezeket a területeket (kübekházi Keszegér és szőregi Rigótó). Két esetben 2 példányt figyeltünk meg egyszerre, a többinél csak magányos fakó rétihéjakat láttunk mindenféle korosztályból.

Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*)

A vizsgált időszak legtöbb évéből van hamvas rétihéja észlelés a Tisza–Maros-szögből. A 2000-es évek elején (és a kilencvenes évek végén is) több késő tavaszi előfordulása volt Tiszasziget, Újszentiván, Szőreg térségéből. Az esetleges fészkelését nem sikerült valószínűsíteni. Ezen évek után inkább csak átvonuló volt a térségben április eleje és május eleje, illetve augusztus eleje és szeptember közepe közt, 1-2 példányban. A 2014-es év viszont változást hozott. Egy adult hamvas rétihéja tojót láttunk május legvégéig a kübekházi Keszegéren, amely terület ekkor egy nem

kaszált nagy parlagföld volt. Június 21-én egy adult hímét is láttunk a közelben. De mivel a két madarat együtt nem figyeltük meg és a legkönnyebben észrevehető etetést sem láttuk (a területet 2-3 naponta ellenőriztük), valószínűsíthető, hogy csak revír foglalás volt, de költés nem. 2015-ben május 17-ig láttunk szintén egy adult tojó hamvas rétihéját Deszk és Klárafalva közt, a 43-as úttól északra. A parlagok beszántása után megrikkultak a faj megfigyelései, 2016 és 2018 közt csak 1-3 vonulási adata van a fajnak.

Héja (*Accipiter gentilis*)

A vizsgált időszak éveinek negyedében nem is volt héja megfigyelés a Tisza-Maros szögben. A többi év nagyobb részében vonuló, kóborló, augusztustól március elejéig, főleg a két folyó mentén, de többször lakott területeken, illetve azon kívül, nem hullámtéri erdőkben. Bizonyított fészkelése volt két évben, az újszegedi Maros hullámtéren és Szőreghez tartozó erdőkben. Ezen kívül lehetséges költései voltak a Maros mentén, Deszktől Kiszomborig. A Maros északi hullámtéren biztosan költ. 1-3 pár közé becsüljük a héja állományt.

Egerészölyv (*Buteo buteo*)

A leggyakoribb fészkelő ragadozómadár a Tisza–Maros-szögben. A hullámtéri erdőkben, a gátakon kívüli erdőkben, de még erdősávokban, sőt fasorokban is költ. Lakott területen belül, Kűbekházán, a falu szélén lévő, használatban lévő telephely udvarán is fészkel. Állományát veszélyezteti az áramütés, például Szőreg Külsőugaron egy nap, egy alig 1,5 km-es vezeték szakasz alatt 4 példány pusztult el. Sajnos a 2013-2016 közötti „mérgezési hullámnak” is voltak egerészölyv áldozatai, Deszken, Szőregen és Tizzaszigeten.

Pusztai ölyv (*Buteo rufinus*)

2003-ban figyeltük meg az első pusztai ölyvet a Tisza–Maros-szögben. E térségben fő előfordulási időszaka július közepétől október elejéig tart. Kedveli a Deszki-pusztát és a környező szántókat, aratáskor a tarlókat. Kiemelt táplálkozási helyei a frissen kaszált lucerna táblák. Legnagyobb példányszámú előfordulása is egy ilyen területen volt, Klárafalva nyugati határán 2017.09.06-án 4 pusztai ölyv táplálkozott (még három hétig kitartottak itt). Van két tél végi megfigyelése is: 2014.02.14. Szőreg, Kistrét 1 pld. és 2016.03.09. Deszki-pusztá közép 1 pld. A faj jóval ritkább, tavaszi vonulását két adata bizonyítja. A viszonylag számos adat alátámasztja, hogy a fokozottan védett pusztai ölyvnek a Tisza–Maros-szög fontos élőhelye.

Gatyás ölyv (*Buteo lagopus*)

Október elejétől március végéig (alkalmilag április elejéig) 2-5 példány gatyás ölyv rendszeres vendég a Tisza–Maros-szögben. Tarlókon, lucernán, gyepen és amíg volt, kaszált parlagon lehetett leggyakrabban megfigyelni őket.

Békászó sas (*Aquila pomarina*)

Ahhoz képest, hogy a Maros felsőbb szakaszán, a 45 fkm környékén a magyar-román határ túloldalán revírja van, nem sok előfordulása van a Tisza-Maros szögben. Ezek a madarak javarészt átvonulók, egy esetben pedig átnyaraló immatur békászó sаст figyeltünk meg.

Adatai: 2011.04.02. Tizzasziget, belterület felett 1 adult (Taschek Máttyás megfigyelése)

2011.05.26. Szőreg, Marostorok 1 adult

2016.09.11. Deszki-pusztá keleti fele 1 adult

2017.06.19. Szőreg, Külsőugar 1 immatur

2018.04.07. Szőreg felett 2 adult.

Fekete sas (*Aquila clanga*)

Egyetlen adata: 2016.02.29. Szőreg, Iván-kubik 1 adult (NB jelentés 2016).

Parlagi sas (*Aquila heliaca*)

2003-tól észleljük a térségben, először csak vonuló-kóborló még nem ivarérett példányokat, főleg Deszk, Szőreg, Kübekháza területein (1-4 megfigyelt sast). 2013-ban és onnantól fogva minden évben észlelünk parlagi sas revír foglalásokat a Deszki-pusztát határoló és attól kissé távolabb lévő erdőkben (Tó-erdő) és környékükön. A madarak eltérő korú tollazata alapján, valószínű, hogy más-más saspárok foglaltak revírt, 2013-ban például egy öreg „fehér vállú” tojó és egy subadult hím. Költési időszakba nyúlóan, általában az adott év április végéig szoktak kitartani, de például 2017-ben június közepéig is. Természetesen a madarak jelenlétén kívül más jelei is voltak az esetleges fészkelési szándékuknak. Rendszeresnek mondható a tél közepétől más sasfajok megtámadása a revírben. Nászrepülést is többször láttunk. 2017. áprilisában, megfigyelés közben, viszonylag közelről követett minket az aktuális parlagi sas pár egyik tagja. 2018.03.16-án párzást is sikerült megfigyelni. Hogy miért nem lett ezen „revír foglalásokból” sikeres költés: nem tudjuk biztosan. A 2015. évben az is elképzelhető volt, hogy a deszki mérgezés hiúsította meg a költést. Bár cikkünk a 2018-ig történt megfigyeléseket foglalja össze, megjegyzendő, hogy 2019-ben a Tóerdőtől délre eső nemesnyár fasorban épült egy parlagisas-fészkek, még egy a Deszki-pusztá középen, egyikben sem volt sikeres költés.

Szirti sas (*Aquila chrysaetos*)

Kisszámú és csak bizonyos években jelentkező teelő a Tisza-Maros szögben. Mégis a nagy védett dél-tiszántúli puszták kivételével itt lehet a legnagyobb eséllyel szirti sassal találkozni a Dél-Alföldön. Dr. Kasza Ferencnek már a kilencvenes években voltak szirti sas megfigyelései a Tiszán. A vizsgált időszakban dr. Tokody Béla látta az elsőt, 2005.03.03-án Újszentiván térségében egy öreg madarat. Kilenc év múlva, épp országos sasszinkronon került elő Klárafalva mellől, szintén egy adult szirti sas. 2014-2015 fordulója volt a leg-„szirti sasosabb” időszak a térségben. 2014.12.09-én 1 subadult és 1 juvenilis tojó tűnt fel a Deszki-pusztá mellett Tó-erdőben (korábban látták őket a Csanádi-pusztákon). A subadult eltűnt, a fiatal szirti sas pedig kitarzott egészen 2015.03.18-ig (ez volt az a dátum, mikor 3 rétisast (*Haliaeetus albicilla*) és más ragadozókat lemérgeztek a Deszki-pusztától északra). Gondolatban már elpusztultnak hittük ezt a madarat is, de jövő év elején, 2016.01.16-án megjelent egy, már immatur tollazatú szirti sas (tojó), „otthonosan” érezte magát és kitarzott 03.02-ig. Feltételezzük, hogy az előző évi fiatal szirti sas jött vissza.

Törpesas (*Aquila pennata*)

Egy, Nomenclator Bizottság által elfogadott adata van a térségből: 2009.07.17-én Klárafalva felett átrepülve látott egy világos színváltozatú törpesast Mészáros Csaba és dr. Domoki Ferenc (NB jelentés 2009).

Vörös vércse (*Falco tinnunculus*)

Mindegyik vizsgált település határain belül költ. A vizsgált időszak első háromnegyed részében egy számottevő fészkelő állomány csökkenés volt. 2013-2014-től kezdett ismét növekedni az állomány, főleg a Deszki-pusztán és környékén, Kübekháza országhatár felé eső részén és Tiszaszigettől délre. A szarka és dolmányos varjú állomány stabil, fészkeik megfelelő számban vannak a vércsek számára. A Deszki-pusztá keleti felén mesterséges ládában is költ 1-2 pár vörös vércse, sőt, az egyik új típusú fabeton szalakótaodúban is volt költési kísérlete.

Kék vércse (*Falco vespertinus*)

A kilencvenes évek elején még költött 1-2 szoliter kék vércse pár a Deszki-pusztán (Kotymán László személyes közlés). 1999.06.25-én, abszolút költési időben, egy sérült adult tojót hoztak be Szőreg, Kistrétről. Ezután, a vizsgált időszakban már csak 1-2 példányos tavaszi és kis-közepes számú nyár végi-őszi vonulóként jelentkezett. Új reményként, 2014 június vége, július vége közt sikerült többször egy öreg kék vércse tojót megfigyelni a Deszki-pusztán (első észlelő Kókai Ákos), de költést nem sikerült bizonyítani. Időközben mesterséges fészkelőládákat helyeztünk ki a faj megtelepedése érdekében. Ezek megoszlása: Deszki-pusztá nyugat 10 láda (kihelyezés Kotymán Lászlóval), Deszki-pusztá kelet 3 + 6 láda, Szőreg Külsőtő 5 láda, Tiszasziget dél 3 láda (Albert András és Balla Tihamér). Kék vércse fészkelés azonban továbbra sem volt.

2010-ben merült föl először, hogy őszi kék vércse gyülekezőhely is van a térségben. 2011-ben ez be is bizonyosodott (Szőreg, Kistrét, maximum 11 pld.). Ettől az évtől kezdve részt veszünk a kék vércse szinkronszámlálásban is. 2014-ben Kübekháza, Óbébai-tanyák, az országhatárnál találtunk egy új őszi gyülekezőhelyet (2014-ben maximum 22 pld.). Azóta ez a meghatározó nyár végi-őszi gyülekező hely, bár néhány példány a Deszki-pusztá keleti felén és a szőregi Kistréten is éjszakázhat. A gyülekezők száma valószínűleg a határ túloldalán, Észak-Bánátban költő kék vércsepárok sikerességétől függ. E faj komoly természetvédelmi értékkel bír a Tisza–Maros-szög madárfaunájában, ennek megkoronázása lehetne, ha egyszer megtelepedne (visszatelepedne) fészkelő fajként.

Kabasólyom (*Falco subbuteo*)

1-3 pár költ a térségben, de a fészkelő helyek változnak az egyes évek során. Talán legbiztosabb területük Tiszaszigettől délnyugatra, egy felhagyott sertésstelep környéke. A Deszki-pusztán és környékén is költ a legtöbb évben, de a revír helye évről-évre változik. 2015-ben a Deszki-pusztá keleti felén az egyik mesterséges ládánkat kezdte el őrizni egy kabasólyom pár, de aztán mégis egy közeli szarkafészket választottak megtelepedésre. Alkalmi költései lehetnek még egyes években: Szőreg, Kübekháza, Kiszombor és Újszeged területein.

Kerecsensólyom (*Falco cherrug*)

Többnyire költési időn kívül, szeptember és április közt látható, de májustól augusztusig is van egy-egy adata. Mindig csak egy madarat figyeltünk meg egyszerre. Nem szokott hosszabb időt tartózkodni egy helyen. Ez alól egy kivétel volt, 2015-2016 telén, mikor egy fiatal kerecsen vadászott hosszabb ideig a parlagokon és napraforgón tömegesen táplálkozó pinty- és galambfélre a Szőreg-Deszk-Kübekháza „hármashatár” térségében. Van észlelése település belterületén is, például Újszegeden (Horváth György) és Szőregen (Kókai Ákos). Esetleg meg lehetne próbálni fészkelőládát kirakni e fajnak is, például a Maros mentén lévő magasfeszültségű oszlopok egyikére, vagy a Deszki-pusztán fára.

Vándorsólyom (*Falco peregrinus*)

Két jellemzőbb előfordulási időszaka és vadászati stratégiája van a Tisza–Maros-szögben. Az egyik október végétől február közepéig, főleg belterületen (Újszeged, Szőreg, Deszk, Ferencszállás), ezeken a helyeken főleg parlagi galambokra vadászik, illetve Újszegedtől Tiszaszigetig a Tisza mentén, a folyón gyülekező récékre. A másik előfordulási idő, augusztus elejétől szeptember végéig. Ilyenkor külterületeken: tarlókon, kaszált gyepeken és lucernán vadászik az ott táplálkozó, illetve már vonuló madarakra (galambok, bibicék, seregélyek). Majdnem mindig csak egy példányt figyeltünk meg alkalmanként, de 2010. és 2014. év telén a Tisza mentén volt egy nap 2-2 példány.

Pettyes vízicsibe (*Porzana porzana*)

Vizesebb években (például 2015., 2016., 2018.) a Deszki-pusztá nyugati (és vele határos szőregi területeken), középső és keleti felén lehet 1-2 hím pettyes vízicsibét hallani éjszakánként. Különösen kedvező a pusztá nyugati, mélyebb fekvésű nyúlványa. Sajnos még az ilyen években is előfordul, hogy a megtelepedés helyén a gyeper rövid idő múlva kiszárad, így biztosak lehetünk a költés eredménytelenségében. Ez történt 2018-ban is: 05.08-án egy hím szólt a Deszki-pusztá nyugati részén, bő két hét múlva már teljesen száraz volt a terület. Alkalmi előfordulása volt vonulási időben Tiszasziget térségéből.

Kis vízicsibe (*Porzana parva*)

Legbiztosabb költőhelye Szőregen az Iván-kubik. Bizonyos években megtelepedhet a tiszaszigeti Bánya-tavon és a deszki Morotván is. Állományát 0-3 párra becsüljük.

Daru (*Grus grus*)

Október eleje és április közepe között fordulhat elő a Tisza–Maros-szögben, jellemzőbb azonban a november közepe, március eleje közti megjelenés, ekkor látni a legnagyobb átrepülő csapatokat is (Szőreg, 2012.01.25. 2500 pld.). Leszállni inkább kisebb csapatok (30-150 pld.) szoktak, de itt is előfordult, hogy nagyobb csapat daru táplálkozott a térségben (Szőreg, Kiszrét 2016.12.14. 500 pld.).

Érdekesen alakult a 2016-os év késő tavasza. Az év május közepén még 3 példány daru kitarított az újszentiváni területen, egy erősen benővényesedett (elmocsarasodott) nagyobb belvíz folton. Még meglepőbb volt ugyanekkor a deszki Morotván (szintén vízzel telve) egy szárnya szegettséget színlelő adult daru megfigyelése. Sajnos költést egyik esetben sem tudunk bizonyítani.

Túzok (*Otis tarda*)

A kilencvenes évek elején Gaskó Béla (GASKÓ 2008) még egy-két fiatal tűzok előfordulását jelzi a Deszki-pusztáról (sajnos az információ forrását nem közli). A vizsgált időszakban viszont már csak három előfordulása volt a fajnak: egy őszi, egy tél közepi és egy tavaszi, vonulásban lévő. 2002.10.08-án Somogyi Ferenc vadász látott 9 példányt Klárafalvától délre leszállva. 2003.03.02-én Kiszombor felett észak felé repült 2 példány (KOTYMÁN 2003). 2011. január közepén, kemény hidegben, ismét vadászok (id. Tóth Csaba és társai) láttak Szőreg Kiszréten 5 példányt leszállva. Főleg ez utóbbi megfigyelés jelzi, hogy kemény téli időben szükséges figyelni a területet (főleg a repcetéblákat), hátha sikerül délnek tartó tűzokokat megfigyelni.

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*)

Legbiztosabb fészkelőhelye a tiszaszigeti sertéstelep ülepítője (mind működő állattartásnál, mind elhagyottan), 1-6 pár szokott megtelepedni és általában sikeresen költeni. Alkalmi költései voltak még Újszegeden, egy kisebb sertéstelepen (Rab-tanya), Újszentiván határában, belvízen és egy próbálkozása (2008-ban) volt a Deszki-pusztán is. Utóbbi helyen inkább tavaszi, kisebb létszámú vonuló. Ilyen időszakokban, más vizes élőhelyeken is felbukkan (Iván-kubik, Vályogos). A gólyatöcs állományát 2-6 párra becsüljük a Tisza-Maros szögben.

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*)

Csak bizonyos években költ a tiszaszigeti sertéstelep szikkasztóján, 1-6 párban. Ezen kívül csak 2016-ban egy újszentiváni belvíz folton sikerült bizonyítani a fészkelését (2 pár). Tavaszi belvizes szántókon alkalmi vonuló lehet (maximum 8 pld.).

Ugartyúk (*Burhinus oedicanus*)

Egyetlen adata: 2010.09.30-án, alkonyatkor, Szőreg felett 1 példány alacsonyan szállt a Deszki-pusztára felé.

Kis lile (*Charadrius dubius*)

Kedvező vízállású években a Maros zátonyai a fő fészkelőhelye Deszktől Kiszomborig (Kotymán László személyes közlés). Az újszegedi szakasz nem kedvez a fajnak (a Tisza visszaduzzasztó hatása miatt nem zátonyos), itt nem volt megtelepedés. Még legtöbbször a kiszombori szakaszon költött (igaz ez az egyik leghosszabb Maros szakasz). Kiemelkedő volt a 2000-es év, mikor Deszktől Kiszomborig 13 kis lile pár költött. Ezen kívül alkalmi fészkelései vannak még sertéstelepek mellett (Tiszasziget, Újszeged), belvizes foltokon (Kláráfalva). Illetve a Tisza hullámtérén, letermelt erdő helyén, vagy fiatal telepítésben, ha az árvíz kiöntött és költési időszak elején visszahúzódva tocsogókat hagyott. 2-13 párba becsüljük a kis lile állományt.

Aranylile (*Pluvialis apricaria*)

Nagyobb számú kora tavaszi, kisebb számú késő őszi átvonuló, elsősorban Szőreg, Deszk, Kübekháza térségben. Előnyben részesíti a belvizes szántókat a gyepekkel szemben. Legnagyobb létszámú adata: 2017.03.19., Kübekháza, Óbébai-tanyák előtt 290 pld.

Ezüstlile (*Pluvialis squatarola*)

Egyetlen adata: 2016.04.30. Újszentiván, belvíz 2 pld.

Sarlós partfutó (*Calidris ferruginea*)

Egyetlen előfordulása: 2016.05.10., Újszentiván belvíz 2 pld.

Kis sárszalonka (*Lymnocyptes minimus*)

Egyetlen adata: 2016.03.14., Deszki-pusztára kelet 2 példány. Ha többet járnánk tél végi, tavasz eleji időszakban vizes gyepeken, valószínűleg több adata lenne.

Sárszalonka (*Gallinago gallinago*)

Tavasszal vizes réteken, belvizeken kisebb számú átvonuló. Nyár végén, ősszel egyéb vizes élőhelyeken (hígrágya ülepítők, bányatavak szélei) vonulnak. Ezen időszakból származik legnagyobb létszámú előfordulása is: 2013.08.09. Tiszasziget, sertéstelep 46 pld. Enyhébb teleken áttelelési kísérlete is megfigyelhető (2016.01.12., Szőreg Kisrét 2 pld.). Legérdekesebbek azonban a sárszalonka költései a térségben. Elsősorban a Deszki-pusztára nyugati felén, a hozzá csatlakozó szőregi területeken, de a deszki Morotva területén is lehetnek fészkelések a csapadékosabb években. Elsősorban nászrepülő sárszalonkák hívják föl erre a figyelmet, de pl. 2015.05.17-én egy vizes laposban a Deszki-pusztára nyugati felén, riasztó párt is sikerült megfigyelni. 0-2 párba becsüljük a sárszalonka állományát a Tisza-Maros szögben.

Erdei szalonka (*Scolopax rusticola*)

Tavaszi, márciusi átvonuló, ilyenkor lehet jellegzetes húzását megfigyelni, főleg a Maros és kisebb eséllyel a Tisza mentén. Egyik biztos észlelési helyük viszont a gátakon kívül, Szőregen a Budzsáki-erdő. Ez az erdő javarészt tölgyes, északi fele mélyebb fekvésű, rendszeresen víz alatt áll márciusban. Legnagyobb példányszáma egy „húzás” alatt: 2008.03.20., Kláráfalva Maros hullámtér 4 pld. (Domján András). Előfordulhat késő ősszel is, legkésőbbi adata: 2004.11.04. Újszeged, Thököly utca 2 pld. Néhányszor belterületen, leszállva is előfordul (Újszeged, Szőreg), azért a fás-parkos részeket ilyenkor is előnyben részesíti (újszegedi Fűvészkert).

Nagy goda (*Limosa limosa*)

Kisszámú, ritkább tavaszi átvonuló. Egy érdekesebb, nyár elei előfordulása volt: 2016.06.07. Deszk, Morotva 1 pár (sajnos költésre nem maradtak itt).

Nagy póling (*Numenius arquata*)

Zömmel átrepülve és csak egy-egy példányát figyeltük meg a Tisza és a Maros mentén vonuláskor március-április és augusztus-október hónapokban. Legnagyobb létszámú előfordulása is csak igen kisméretű pólingcsapatot jelent: 2018.04.07. Szőreg felett 5 pld.

Piroszlábú cankó (*Tringa totanus*)

Rendszeres tavaszi átvonuló, legnagyobb példányszáma: 2011.03.23. Kübekháza, Kukutyin 20 pld. Fészkelő helyei között legbiztosabbak a sertéstelepek szikkasztói, főleg Tizzaszigeten, itt szinte minden évben költ. Csapadékosabb években a Deszki-pusztta vizes laposaiban is költ (a vizsgált évek nagyobb részében viszont nem). Növényzettel már körbenőtt belvizes foltokon csak bizonyos években fészkel (Újszentiván, Kübekháza, Klárafalva, Szőreg). Állományát 1-4 párra becsüljük.

Tavi cankó (*Tringa stagnatilis*)

A 2016-os év tavaszán 04.24. és 05.22. között Újszentiván egy belvizes részén figyeltünk meg többször 1-2 példányt.

Szerecsensirály (*Larus melanocephalus*)

A Tisza mentén lehet látni ezt a sirályfajt Újszegedtől Tizzaszigetig, főleg tiszavirágzás idején a folyó felett vadásztatva. A Deszki-pusztán és környékén (Szőreg) viszont június és július hónapokban is mutatkozik néhány példány.

Küszvágó csér (*Sterna hirundo*)

Tavaszi, nyár eleji vonuló a Tisza mentén Újszegedtől Tizzaszigetig. Legnagyobb példányszámú megfigyelése érdekes módon nem a folyó mentén történt (Tizzasziget, 2014.04.27. 8 pld.).

Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*)

Érdekes módon csak a faj költési idejében, május, június, július hónapokban fordul elő a térségben. Egyik magyarázat lehet, hogy a határ túloldaláról, a Vajdaságban lévő vizes élőhelyekről átkóborló szerkők lehetnek. Ezt sikerült megfigyelni pl. 2015.06.02.-én a tizzaszigeti Tervárnál, ahol a határ túloldaláról érkezett egy 6 példányos csapat, rövid táplálkozás után egyenesen visszaszálltak Szerbiába. Ennél figyelemre méltóbb a deszki Morotva szikes mocsaras részén májusban két évben is (2015., 2018.) megfigyelt fattyúszerkők. Csapadékosabb években ez a terület alkalmas lenne a megtelepedésükre.

Kék galamb (*Columba oenas*)

Bizonyos években téli vendég Szőreg, Deszk, Kübekháza, Klárafalva, Újszeged térségében. 2016 januárjában gyülekezett a legnagyobb létszámú kék galamb csapat (50-60 pld.) egy parlagföldön és egy napraforgó tarlón, Szőreg Kiszréten. 2016 márciusában a Deszki-pusztta középső részét határoló erdőben egy hím szólt (a Maros északi hullámterén a kék galamb alkalmi költőfaj).

Gyöngybagoly (*Tyto alba*)

Állandó fészkelőhelye van Szőreg külterületén (Kiszrét, elhagyott istálló) és Kiszomboron. Alkalmi megtelepedései vannak: Kübekháza, falu szélén, Kübekháza keleti külterület, Szőreg,

falu déli részén (többek közt az egyik szerző padlásán). Költő állományát 1-5 párra becsüljük. Sajnos elhullott példányokat is találtunk. Így például, 2002-ben Ferencszállás és Kiszombor között egy elütött gyöngybagoly a 43-as úton, 2015-ben pedig egy valószínűleg nyest által szétépett példány, Kübekháza keleti felén egy elhagyott tanyán.

Füleskuvik (*Otus scops*)

Áprilisban és augusztus végén, szeptember elején szokott vonulóként előfordulni Szőreg külterületein és Újszegeden (maximum 2 példány egyszerre történő észlelése). Előfordulhat persze más település határában is, de e kettőnél legnagyobb a megfigyelői aktivitás. Fészkelését még nem észleltük, pedig mesterséges szalakótaodúk rendelkezésére állnának.

Kuvik (*Athene noctua*)

Újszeged kivételével rendszeres fészkelő minden település belterületén és külterületein is. Belterületeken főleg családi házakban telepszik meg, esetleg középületekben is (Szőregi Szerb templom, Deszki Vasútállomás). Külterületeken használatban lévő és elhagyott istállók, elhagyott gyártelep, használt vállalkozói telephely és elhagyott és még lakott tanyaépület (ez utóbbiból viszonylag kevés van a térségben). Legnagyobb a fészkelő párok száma Deszken, Szőregen, Kübekházában és Kiszomboron. Fészkelő állományát 18-23 pár körül becsüljük. Sajnos minden évben találunk több elütött példányt és egyes években legyengült, frissen kirepült fiatalok is kézre kerülnek.

Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*)

2000 évtől már van adatunk a fajról a térségből (2000.01.02., Szőreg, Kistrét: egy sérült példány). Feltételezhető költésére utalhat egy nyár első felére eső adat: 2002.06.28-án, Szőreg Belső 1 példány (Albert András megfigyelése). 2014-ben Magyarország sok területén, köztük a Tisza-Maros-szögben is észlelték inváziószerű megtelepedését. A mezei pocok gradációja mellett segítette költésüket az ekkor még meghagyott nagy területű parlagföldek jelenléte. A fészkeléshez kezdő réti fülesbagolyok revírjei lehetnek tisztán parlagon, vagy gypen (Deszki-puszták), de jellemző volt, hogy két, vagy akár három, egymással határos élőhely típusra is kiterjedt a bagolyok területe. Az ilyen revírek egyik fele a már előbb említett gyep, vagy parlag, a másik fele pedig kalászos tábla, vagy kukorica, esetleg lucerna. Érdekes módon csak a 43-as főúttól délre észleltük a megtelepedését. 2014-ben a réti fülesbagoly állománya 9 párból állhatott. Azóta csak egy-két téli, néhány példányos megfigyelése volt a fajnak (Keszegér, Deszki-puszták).

Lappantyú (*Caprimulgus europaeus*)

Évente változóan, más-más területeken tűnik fel. Fészkelő lehet a hullámtéri erdőkben (Maros, Deszktől Kiszomborig). Gátakon kívüli nagyobb erdők szélén (Szőregi-erdő, Budzsáki-erdő). Keskenyebb erdősávokban, bokros területeken (Temesvári, volt vasúti töltés). Állományát 1-5 párra becsüljük. Valószínűleg a lappantyú (is) megérdemelve, egy célzott, alaposabb állomány felmérést.

Gyurgyalag (*Merops apiaster*)

Rendszeres fészkelő a Tisza-Maros szögben, de a telepek megoszlása évente változik. Egyik jelentős fészkelőhelye a térségben lévő homokbányák. Van köztük évek óta felhagyott (Újszeged, Kiszombor), van állandóan működő (Deszk) és van bizonyos években működő (Kiszombor, Prücskös). A bányákban általában (de nem minden évben), 1-4 páros kis gyurgyalag telepek alakulnak ki, de „jobb években” ez a szám 10-12 pár is lehet (Kotymán László személyes közlése).

Kedvező években a Maros folyó szakadó partjain Deszktől Kiszomborig fészkelhet néhány pár. Egyéb költőhelyek közül kiemelhető a különböző célból létrehozott földhányások oldalai (Újszentiván, volt Határőr Lokátor Állomás, Tiszasziget külterület). A gyurgyalag fészkelő állományát 5-25 párra becsüljük a Tisza–Maros-szögben. A térség jelentős szerepet játszik a faj nyár végi gyülekezésében is, csoportos éjszakázó helyek (80-170 példány) lehetnek a Tisza-Maros mentén, valamint a gátakon kívül is (Deszki-pusztá szélé, Szőreg: Kistrét és Tálagy, Újszeged, Újszentiván, Kamaratöltés).

Szalakóta (*Coracias garrulus*)

A szalakóta 1999-től hosszú évekre eltűnt, mint fészkelő faj a Tisza–Maros-szögből. Így a vizsgált időszak első, nagyobb részében csak szórványos tavaszi és valamivel rendszeresebb nyár végi átvonuló a területen, pedig mesterséges szalakótaodúk mindig is rendelkezésükre álltak a terület füves részein (2018-ban 13 odú). 2012-ben fordult elő először, hogy odút „őrző” szalakótát figyelt meg Mészáros Csaba Szőreg, Külsőtón (költés ekkor még sajnos nem lett). 2014. volt a faj visszatelepülésének az éve, ekkor még csak 1 pár költött a Deszki-pusztá nyugati felén. Az ezt követő években 1-2 pár (egy évben egy sem) költött. 2018-ban megnövekedett a szalakóta állomány, 4 pár mesterséges odúban költött (Tiszasziget, Szőreg, Deszk) egy pár pedig valószínűleg természetes odúban (Tiszasziget, Tervár). Ezekben az években nyár végén, ősz elején, a kék vércse szinkron megfigyelések eredményeként, több vonuló szalakótát (maximum 8 példányt) találtunk Szőreg, Deszk, Kübekháza, Klárafalva térségében. Érdekes módon azokban az években észleltünk többet belőlük, amikor a kék vércsék (*Falco vespertinus*) is jelentősebb számban gyülekeztek.

Fekete harkály (*Dryocopus martius*)

Rendszeres fészkelő mindkét folyó hullámtéri erdeiben, Újszegedtől Tiszaszigetig a Tiszán és Deszktől Kiszomborig a Maroson. Költ a gátakon kívüli nagyobb erdőkben, főleg tölgyesekben (Szőregi-erdő, Budzsági-erdő, Kistréti-erdő, Tó-erdő). Volt költése település belterületén is (Újszeged, Liget). Állományát 8-12 párra becsüljük. Télen rendszeres előforduló települések belterületein is.

Közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*)

Kisszámú fészkelő a hullámtéri erdőkben, ha öregebb állomány is van. A Tisza mentén Újszeged (esetleg Tiszasziget) és a Maros mentén, Deszk, Kiszombor (esetleg Ferencszállás). Költési időszakon kívül, akár belterületek parkosabb részein is felbukkanhat (Újszeged). Állományát 3-6 párra becsüljük.

Szikipacsirta (*Calandrella brachydactyla*)

1999-es szőregi előfordulása után (Kasza 2000) hosszú ideig nem talákoztunk a fajjal, egészen 2012-ig. Ekkor május 5. és június 7. között Újszentiván Nagy út mentén volt 1 példány, majd június 11-12. között 2 példány (egyik szerző mellett Mészáros Csaba megfigyelése). Tőlünk 20-30 km-re a szerbiai Bánságban még számottevő állománya van a szikipacsirtának (RASAJSKY – Kiss 2003/04). Valószínűleg innen származnak a faj szórványos megfigyelései. Érdekességként megemlíthető, hogy ezekben az években több mezei pacsirtát (*Alauda arvensis*) találtunk, melyek komplett szikipacsirta strófákat szóttek az énekükbe.

Erdei pacsirta (*Lullula arborea*)

Szórványos, kisszámú vonuló a térségben február-március és augusztus-október közt, főleg a folyók mentén, a Tiszán Újszeged és Tiszasziget közt, a Maros mentén Kiszomboron. A 2000-es

évek elején felmerült a gyanú, hogy esetleg lehetett költése Tiszaszigettől délre. Ami viszont biztos adat, legalábbis revír foglalásként: 2015.06.06. Deszki-pusztá keleti fele, Csenderes erdő széle, egy éneklő him.

Partifecske (*Riparia riparia*)

Egyik fontos fészkelőhelye a folyók, leginkább a Maros, meredek partjai, főleg Klárafalva Kiszombor és Újszeged, időnként Deszk települések közigazgatási határához tartozó folyópartok. Kedvező években a partifecske fészkelő állomány itt elérheti a 400-430 párat, ilyen évek voltak 2003 és 2007 (Kotymán László személyes közlése). Az utóbbi években sajnos csak egy-egy, néhány tíz páros telepet találtunk a folyón. A már a gyurgyalagoknál említett homokbányákban a megtelepedés még változékonyabb. Kiemelkedő év volt 2002, 1150 párral és 2003, 1320 párral Deszken a Marosdömper bányáiban (Kotymán László személyes közlés). Kisebb építkezéseknél, munkagödörknél bárhol megtelepedhet néhány pár. Sajnos a partifecske állomány tendenciája inkább negatív: 80 -1750 párba becsljük a fészkelő párok számát.

Parlagi pityer (*Anthus campestris*)

Kisszámú, de rendszeres fészkelő a legtöbb vizsgált település határában. Legbiztosabb élőhelye a Deszki-pusztá kopárabb részei. Amíg voltak nagyobb parlagföldek a térségben, azokon is fészkeltek. Mezőgazdasági kultúrákban is megtelepszik, kapás növények között, vagy kiritkult kapások tábláin.

Hegy billegető (*Motacilla cinerea*)

Elsősorban a Tisza mentén vonul, Újszegedtől Tiszaszigetig, különösen kedveli a Tisza Szeged belvárosi szakaszát (maximum 6 példány egy nap). Szeptembertől február végéig fordul elő, de a legtöbb adata februárból van (www.birding.hu). Egy érdekesebb előfordulása, távol a folyóktól: 2017.10.10., Deszki-pusztá keleti fele 1 pld.

Nagy fülemüle (*Luscinia luscinia*)

Ritkább tavaszi (április második fele-május) és kicsit gyakoribb nyár végi, őszi eleji átvonuló. Tavasszal talán jobban ragaszkodik az erdőkhöz (pl. Újszeged, Maros hullámtér, Szőreg Budzsáki-erdő). Nyár végén bármilyen bokros élőhelyen előfordulhat. Településenkénti eloszlását inkább a „megfigyelői aktivitás” befolyásolja, intenzívebb nyár végi, hajnalonta végzett megfigyelésekkel valószínűleg több település közigazgatási határában belül is előkerülhetne. Az 1990-es évek elején a Kamara-töltésnél végzett augusztusi madárgyűrzéseken is rendszeresen hálába kerültek a faj egyedei.

Kékbecge (*Luscinia svecica*)

Nyárközépi időszakból van két előfordulási adata, mindkettő csatorna mellől. Az egyik Szőreg-Újszentiván határáról, a másik deszki területről. Bár cikkünk anyaga 2018-al bezárólag lezárásra került, megemlítjük, hogy 2019-ben költési időben, többször hallottunk egy éneklő kékbecget a szőregi Iván-kubik tavai melletti vizes laposban.

Kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*)

Ritka tavaszi (április) és rendszeres, de kis létszámú őszi (szeptember-október közepe) átvonuló. Ilyenkor bármilyen élőhelyen előfordulhat, bár azért kedveli az erdőszéleket (folyók hullámtere, gáton kívüli tölgyesek). Megfigyelhető vonuláskor, mezőgazdasági táblákat határoló bokrosokban (Kübekháza, Keszegér), sőt települések belterületén is.

Három, esetlegesen megtelepedésre utaló adatunk van:
2016.05.07. Deszk, Csenderes, éneklő hím.
2016.06.08. Újszeged, Holt-Maros éneklő hím.
2018.05.18. Klárafalva, Maros hullámtér 1 tojó.
Költését sajnos egyik esetben sem sikerült bizonyítani.

Örvös rigó (*Turdus torquatus*)

Mindössze két adata van a térségből.
2009.04.01., Tiszasziget belterületén Taschek Máttyás látott 1 példányt.
2018.03.16. Szőreg, Kiszréti-erdő széle 1 példány.

Réti tücsökmadár (*Locustella naevia*)

Már a 2000-es évek elejétől vannak a fajnak adatai a térségből. Elsősorban a Deszki-pusztá és közvetlen környékének (Szőreg, Belsőtó) nedves, zsombékos rétjein fordul elő, bár nem minden évben. Mindenesetre azokban az években, mikor a pettyes vízcisibe megtelepszik, mindig találunk éneklő réti tücsökmadarat is. Alkalmi megtelepedései voltak a kisebb, de állandó vizes élőhelyek széléin, magaskórós, nedvesebb rétjein, például 2000 és 2013 között Tiszasziget és Szeged határában 5 évben a Tisza mentett oldalán erdőszéli bokros vizes helyen, 2016-ban a szőregi Téglagyári-tavak és a tiszaszigeti Bánya-tó szélén. Állománya 0-3 pár.

Halvány geze (*Iduna pallida*)

A vizsgált időszakban, a 2000-es évek elejétől rendszeres fészkelő volt a Tisza hullámtér bokorfűzeseiben, Tiszaszigettől Újszegedig 2-4 pár lehetett az állománya. A kedvezőtlen élőhelyi változások hatására, 2018-ra ez lecsökkent 1 párra (Újszeged, Partfürdő). A Maros mentén is előfordul alkalmilag. Kiemelkedő év volt a 2006-os, mikor Bérdi Gergely a deszki szakaszon 6, az újszegedi szakaszon 4 éneklő hímét talált. Sajnos ez az állomány is csökkent, 2015-ben például ugyanitt csak egy éneklő halvány geze került elő. A vizsgált területen kívül a Tisza szegedi szakaszának jobb partján és a Tisza Maros-toroktól északra lévő hullámtéren viszont továbbra is rendszeres fészkelő.

Kerti poszáta (*Sylvia borin*)

A legtöbb évben fészkelhet a területen, de az egyes években más-más részeken lehet találni éneklő hímeket. Elsődleges élőhelye a folyók menti, még természetesebb formában megmaradt hullámtéri erdő, főleg a Maros mentén, Újszegedtől Kiszomborig. Kevésbé rendszeres a Tisza mentén, Tiszaszigettől Újszegedig. A gátakon kívül eső, nedves talajú erdőkben, ha sűrű bokros is határolja őket, szintén megtelepedhet, így például a Szőregi-erdő és a Temesvári vasúti töltésen lévő bokros erdősáv. Vonuláskor belterületen (pl. Szőreg) is előfordul. Állományát, „nagyon óvatos” becsléssel 4-10 párra tesszük.

Tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapilla*)

Szeptember végétől április legelejéig fordul elő a Tisza–Maros-szögben. Előfordulási adatai inkább a madármegfigyelők aktivitását és működési területét tükrözik. Rendszeres előfordulási helyei Újszegeden a Liget és a Fűvészkert (sok megfigyelő, www.birding.hu). Továbbá adatai vannak a Tisza hullámtérből Újszegedtől Tiszaszigetig. Előfordul belterületen, kertes övezetben is (Újszeged, Szőreg). De még mezőgazdasági területet határoló fasorban is (Kübekháza, Bűgecs). Általában 1-4 példány észlelhető egyszerre.

Kis légykapó (*Ficedula parva*)

Mindössze 3 őszi vonulási adata van a térségből.
2010.09.09. Újszeged, Liget 1 pld. (Borbáth Erna, Bozó László)
2017.09.27. Ferencszállás, Maros gát külső oldala 1 pld.
2018.10.06. Szőreg, Téglagyári-tavak 1 pld.

Bübos cinege (*Lophophanes cristatus*)

Két adata van a vizsgált időszakban. 2011.07.12. Újszeged, Madártelep 1 pld. (dr. Torday László) és 2017.12.27-én 1 pld. a Szőregi-erdőben. Utóbbi madarat prof. Dr. Szabad János figyelte meg detektív üveges, etető-itató leséből.

Hegyi fakusz (*Certhia familiaris*)

Novembertől téli vendég, elsősorban a folyók hullámterein, így a Tisza mentén Újszegednél és Tiszaszigetnél. A Marosnál Klárafalvánál és Ferencszállásnál voltak alkalmi megfigyelései. Van észlelése nem hullámtéri erdőből, például az Újszegedi Ligetből (Mészáros Csaba). A vizsgált időszak 2-3 évében, utoljára 2018-ban, feltételezhető fészkelése is előfordult Tiszaszigetnél a hullámtér egy olyan szakaszán, ahol idősebb tölgyes található.

Kis őrgébics (*Lanius minor*)

A külterületi fásorok, facsoportok kisszámú költőmadara, elsősorban – de nem kizárólag – gyepterületeken. Még 1998-ban történt nagyobb léptékű felmérése Csongrád megyében, amikor 4 pár került elő a vizsgált területről. Az intenzív MAP felmérés során 2015-ben 20 pár fészkelését találtuk, az utána következő években 3-14 konkrét fészkelőhely került elő. Becsült állománya ez alapján 10-20 pár, amely elszórtan fészkel a területen.

Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*)

Két adata van a vizsgált időszakban. 2010.12.04-én az újszegedi Fűvészkertben Bérdi Gergely figyelte meg egy példányt. A másik megfigyelése az inváziós 2018-as évből származik: 2018.11.07-én a Deszki-pusztá középső felén a Csenderes nevű erdőben fordult elő egy fenyőszajkó.

Holló (*Corvus corax*)

Rendszeres fészkelő a Tisza-Maros szögben, bár az egyes párok évenkénti eloszlása változhat. A Maros mentén a hullámtéren fészkel Deszk, Ferencszállás, Kiszombor területén. Tiszaszigetnél közvetlenül a gát külső oldalán lévő erdőben szoktak hollók költeni. A folyóktól távolabbi erdőkben, így a kübekházi Tó-erdőben és a szőregi Kisréti-erdőben is fészkelhetnek. A fészkelő állományt 2-6 párba becsüljük. Télen kisebb csapatokban (maximum 6 példány) is mozog a területen.

Pásztormadár (*Sturnus roseus*)

2002.05.25-én egy húszas pásztormadár csapat repült át, nyugati irányba, a régi temesvári vasúti töltés felett, Szőreg Újszentiván határában. Az újszegedi gátórháznál Molnár László gátőr 2002.05.29-én és 30-án 6-7 táplálkozó példányt látott eperfán. A faj legközelebbi megfigyelésére több mint tíz évet kellett várni: 2014.05.25-én a Deszki-pusztá középső szakaszán, legelésző marhák között szedegedett egy példány. 2018 május végén, a faj inváziós évében, többfelé lehetett kisebb pásztormadár csapatokat látni, Szőreg, Deszk és Kübekháza térségében. Legnagyobb létszámú csapata: 2018.05.21-én 33 példány a Deszki-pusztá keleti felén.

Sárgacsőrű kenderike (*Carduelis flavirostris*)

Ritka téli vendég a térségben, három észleléssel rendelkezünk. 2012.02.24-én, egy havas napon, Szőreg, Külsőugaron, az országút mellett 26 példány. 2015.02.20-án a Deszki-pusztá határán, repcetarlón 13 példány. Harmadik megfigyelése: 2016.01.07., Szőreg, Kistrét, parlagföld és napraforgó tarló határán 2 példány.

Zsezse (*Carduelis flammea*)

A Tisza-Maros szögben is tipikus inváziós madárként viselkedik e faj. A vizsgált időszakban legkorábbi és egyben legnagyobb létszámú adata: 2006.01.27-én Újszeged, Madártelep 60 pld. (dr. Torday László). 2016-ban egész sokáig, 01.24-től 02.25-ig kitarított 2 példány, Újszegeden, a Holt-Maros mentén (Barna Krisztián). A 2017-es inváziós évében többfelé láttuk Szőreg és Újszeged belterületi részein. Előfordult a deszki Maros hullámtéren is.

Keresztcsőré (*Loxia curvirostra*)

2008-ból van az első két adata a vizsgált időszakban: 2008.08.30-án, Szőreg belterületén (egy diófán) 3 pld., 10.17-én Arató Soma figyelt meg 1 példányt az újszegedi Tisza-hullámtéren. 2014.07.16-án 4 keresztcsőré repült a Tisza töltése fölött Szeged határában az Alsóbánáti földek magasságában. Két, későbbi adata van Deszk belterületéről 2015.11.22-én dr. Tölgyesi Csaba, 2015.05.25-én szintén dr. Tölgyesi Csaba és Tóth Sándor látott 2 példányt.

Sarkantyús sármány (*Calcarius lapponicus*)

Mindössze két előfordulása van a fajnak a térségből.

2016.01.07., Szőreg, Kistrét, lekaszált parlagföldön 1 pld.

2017.02.11., Deszk, Közép-földek felől szállt a Deszki-pusztá felé 1 pld.

Hósármány (*Plectrophenax nivalis*)

E ritka sármánynak inkább a vizsgált időszak vége feléről van 3 adata.

2014.01.17., Szőreg, Kistrét, parlagon 1 pld.

2015.12.23. Kűbekházáról Klárafalvára vivő országút felett repült át 1 példány (dr. Tölgyesi Csaba)

2016.11.21. Deszk, Közép-földek, dűlőút mentén 1 példány

Kucsás sármány (*Emberiza melanocephala*)

2015.06.06. és 06.17. között a kűbekházi Keszegér parlagföldjén énekelt egy hím kucsás sármány. Megtalálásakor még az országút menti bokrokon énekelt, majd behúzódott a parlagra, amely ekkor épp kaszálás nélküli, magas kórós állapotban volt, rengeteg asztafélével. Tojót nem láttunk a hím sármánnyal.

Természetvédelmi, környezetvédelmi problémák

Talán a legnagyobb jelentőségű probléma, bár legkevesebb konkrét információval rendelkezünk róla, az intenzív tájhasználat, főleg az intenzív mezőgazdasági művelés, ami a 2010-es évek vége óta láthatóan nagyon megerősödött. Ami észlelhető ebből, szinte teljesen eltűntek a parlagföldek, a tarlókat is roppant gyorsan beszántják, a szalmabálákat elhordják. Az eleve kis részarányú gyepek beszántása is még mindig előfordul. A vizsgált időszak középtáján történt Natura

2000 gyepebe beszántás is, ami hatósági intézkedést vont maga után. 2015-től nem Natura 2000-es gyepeket is beszántottak, például Szőreg Külsőtő és a Deszki-pusztta keleti felén (a vércseláda telepünk mellett közvetlenül). Ezek a területek már véglegesen szántók maradtak. A vegyszerezés valószínű fokozódásáról is csak közvetett információink lehetnek: ilyen például a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok, például a fűrj (*Coturnix coturnix*) és a sordély (*Emberiza calandra*) állományának látványos fogyása. Vagy például pocokjárásos lucernaföldön talált egerészölyv (*Buteo buteo*) tetem. Az összegyűjtött zöld „hulladék” felgyűjtása is okoz problémát, így 2014-ben Szőregen a Téglagyári- tavak gátjainak háromnegyede leégett és részben a tófenék is (na meg az oda kihelyezett denevér odúnk is). Komoly gond a szemetelés is, bármilyen rossz állapotú, de még épp autóval járható dűlőtűt mellett felbukkanhat háztartási, mezőgazdasági eredetű szemét, de volt példa nagyobb testű háziállat hullára is. Különösen elkésérítő, hogy értékes természetközeli élőhelyeket is teleraknak szeméttel, egyik elretentő példa a Budzsáki-erdő déli fele, idősebb tölgyessel. A hullámtéri erdők sincsenek a legjobb helyzetben, főleg a vizsgált területen (Tisza keleti, Maros déli hullámtere). Még mindig nagy kiterjedésű nemes nyár ültetvények vannak, letermelési módjuk a tarvágás. Az erdők többi részén sok az idegen „özönfaj” és persze ott is a rengeteg szemét. A csökkenő mértékű tájhasználat negatív hatására példa: a csökkenő háziállat legeltetés, ami eleve nem volt jelentős a Tisza-Maros szögben. Gyakorlatilag eltűntek a legelő állatok a Deszki-pusztta nyugati felén és Szőregen a száritónál. Valamennyi húsmarha van még a Deszki-pusztta középső részén. Tiszaszigettől délre a marhalegelőt épp most „felezik meg”, egy munkagép árkokat ás és gazdasági épületeket húznak föl rajta. A ragadozó elleni szándékos mérgezés egy ideig nem volt jellemző a térségre, de 2013-tól pár évig kemény formában jelentkezett. Az első eset Deszk és Szőreg határán volt a vasúti töltés mentén, fokozottan védett állat még ekkor nem pusztult el. Volt bizonyított egerészölyv (*Buteo buteo*) mérgezés Szőregen a Budzsáki-erdőben is. A legdurvább eset 2015 márciusában fordult elő, mikor a mérgezés észlelésének napján három elhullott rétisast (*Haliaeetus albicilla*) találtunk a Deszki-pusztától északra. Kutyás kereséssel további, nem fokozottan védett ragadozók tetemei is előkerültek. A családok elhelyezésének módja, nyílt területen, a talaj felszínén, egyértelművé tette, hogy ragadozó madarak elpusztítását akarták az elkövetők. Tiszaszigeti területen maga a mérgezett családok (tojás) került elő, melyet a talajfelszíni rétegébe ástak el, itt tehát emlős ragadozókat akartak ritkítani. Az utóbbi két évben nem fordultak elő ilyen esetek, a KMNPI és KNPI munkatársai és „civil” madarászok is rendszeres terület bejárásokkal próbáljuk elejét venni hasonló eseményeknek.

Sajnos probléma a térségben a madarak áramütéses elhullása és sérülése is. Belterületen kevesebb faj érintett [például macskabagoly (*Strix aluco*), kabasólyom (*Falco subbuteo*)], de az egyik fokozottan védett madarunk a fehér gólya (*Ciconia ciconia*) itt szenved el a legnagyobb veszteséget. Sajnos nemcsak a frissen kirepülő az évi gólyák, de felnőttek is, 2018-ban például Szőreg utolsó gólyapárjának egyik tagja hullott el így. Külterületen a vezetékek egy része már szigetelt, vagy az oszlopfej karjainak állása jelent valamilyen védelmet, de ennek ellenére történtek halálos áramütések [Kübekháza, kék vércse (*Falco vespertinus*)]. Az elágazási pontok, kapcsoló oszlopok is problémák még mindig (Szőreg Külsőugar, 2012-ben Balla Tihamér talált elpusztult fekete gólyát).

Országúton, autók által elütött madarakat is lehet időnként látni, különösen „szerencsétlen csoport” a baglyok. 2000.01.02-én egy sérült, később elpusztult, réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) került be a Szőreg és Kübekháza közti útról. Elütött kuvikot (*Athene noctua*), vagy erdei fülesbaglyot (*Asio otus*) a legtöbb évben lehet találni. Ezen elhullások adatai megtalálhatók az MME Monitoring Központ adatbázisában (www.totem.mme.hu).

Összefoglalás

A Tisza–Maros-szög Délkelet-Magyarország, azon belül Csongrád megye jól elkülönülő kistája, északról a Maros folyó, nyugatról a Tisza folyó, délről az országhatár határolja. Területén, ami 26 200 ha, a következő települések „osztóznak”: Újszeged, Szeged-Szöreg, Újszentiván, Tiszasziget, Deszk, Kübekháza, Klárafalva, Ferencszállás, Kiszombor. Területének nagy része (76,7 %) mezőgazdasági művelés alatt áll. Az erdők aránya 8,8%, ami alföldi viszonylatban jónak mondható. Megoszlásuk: hullámtéri erdők és a gátakon kívüli erdők. A gyepek aránya kicsi, mindössze 4,5 %. Állandó vizes élőhely csak 1,2 %, a települések belterülete 8,8 %. Országos jelentőségű védett természeti terület nincs a térségben, Natura 2000 terület a Deszki-gyepek KJTT és átnyúlik a Maros kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület.

A szerzők 2000 és 2018 között vizgálták a madárfaunát, ezen időszak alatt 236 fajt figyeltek meg a Tisza-Maros szögben. Ezek közül 103 faj rendszeres, 19 faj alkalmi fészkelő. A többi 114 madárfaj pedig vonuló-kóborló, vagy ritka státuszba sorolható. A térség madártani értékei közül kiemelhető a fészkelő vízi és pusztai madárfajok és a baglyok, továbbá főleg vonuló-kóborlóként a ragadozó madarak. Az alföldi viszonylatban jó erdősültség miatt értékes a harkályok állománya és van néhány itt ritkábbnak számító erdei fészkelő énekesmadár is.

Köszönetnyilvánítás

Kiemelkedően sok információt kaptunk Kotymán Lászlótól, melyet ezúton is köszönünk.

Köszönjük a következő személyek, főleg madarász társaink, a két nemzeti park igazgatóság munkatársai, természetfotósok és más természetjárók adatait: Albert András, Ampovics Zsolt, Arató Soma, Balla Tihamér, Balogh Gábor, Bakacsi Gábor, Barkóczi Csaba, Barna Krisztián, Bede Ádám, Bérdi Gergely, Bozó László, Bozóné Borbáth Erna, Cseh Judit, Domján András, dr. Domoki Ferenc, Engi László, Fodor András, Gyarmati Gábor, Horváth György, Katona Adrienn, dr. Kiss Orsolya, Kókai Ákos, Laczi Péter, Mészáros Csaba, Molnár Ádám, Molnár László, Nagy Tamás, Puskás József, Somogyi Ferenc, Prof. Dr. Szabad János, Semperger Zsolt, Szalai Károly, Szendrei János, Taschek Máttyás, dr. Tokody Béla, dr. Torday László, id. Tóth Csaba, dr. Tóth Csaba, Tóth Sándor, dr. Tölgyesi Csaba.

Köszönjük a szalakóta védelme a Kárpát-medencében (LIFE13/NAT/HU/000081) projekt és az MME Csongrád Megyei Helyi Csoportjának szakmai támogatását, illetve a szalakóta odúk és a vércseládák egy részének biztosítását.

Irodalom

- GASKÓ B. (2008): Csongrád megye természetes és természetközeli élőhelyeinek védelméről I. Adatok az M5-ös autópálya nyomvonaláról és Szeged környékéről. – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Természettudományi tanulmányok – *Studia naturalia* 4: 1 – 394.
- KÁRPÁTI Á. (1958): Das leben der Tisza V. Die avifauna des Mündungsgebietes der Maros. – *Acta Biol. Szeged.* 4: 81–105.
- KASZA F. (2000): A szikipacsirta (*Calandrella brachydactyla*) előfordulása Szeged környékén költési időben. – *Túzok* 5 (3-4): 88–89.
- KÓKAI K. – ALBERT A. – KASZA F. (2015): Szeged-Szöreg és közigazgatási területének gerinces faunája. Adatok a Tisza-Maros szögből. – *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, Szeged, Új folyam 2: 339–367.

- KOTYMÁN L. (2003): Állattani megfigyelések 2002-2003 telén a Dél-Alföldön. – *A Puszta* 1/19: 221–226.
- MARIÁN M. (szerk.) (1980): *A Dél-Alföld madárvilága*. – Somogyi Könyvtár, Szeged.
- PAULOVICS P. (2003): Érdekes faunisztikai adatok a Marosról és hullámteréről. – *A Puszta* 18: 87–109. Szarvas, 2001
- RASAJSKI, J. – KISS A. (2003/2004): *Ptice Banata - Die Vögel Des Banats*. – Gradski Muzej, Vrsac
www.birding.hu
www.map.mme.hu
www.totem.mme.hu

Authors' addresses:

dr. Kókai Károly – dr. Kasza Ferenc
Magyar Madártani és Természetvédelmi
Egyesület Csongrád Megyei Helyi Csoportja
H-6763 Szatymaz, I. körzet 127.
kokaikar@freemail.hu

Lovászi Péter
Magyar Madártani és Természetvédelmi
Egyesület
H-1121 Budapest Költő u.21.

1. függelék A Tisza–Maros-szög madárfauna táblázata
Appendix 1. The table of avianfauna of Tisza-Maros angle

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szóreg	Újszentiván	Tiszasziget	Deszk	Kübekháza	Kláráfalva	Ferencszállás	Kiszombor	állomány
CYGOLO	bütykös hattyú	K	K			K	K				
CYGCYG	énekes hattyú						R				
ANSFAB	vetési lúd		R				V				
ANSALB	nagy lilik	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
ANSANS	nyári lúd	V	K	V	V	V	V				
BRARUF	vörösnyakú lúd		R			R					
TADTAD	bütykös ásólúd	R				R					
ANAPEN	fütyülő réce	V	V		V	V					
ANASTR	kendermagos réce		R		V			R	R		
ANACRE	csörgő réce	V	V		K	K	V	V	V		
ANAPLA	tőkés réce	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
ANAACU	nyílfarkú réce	V			V			V	V		
ANAQUE	bőjtű réce		A		A	A	V				ritka
ANACLY	kanalas réce		V		V	V		V	V		
AYTFER	barátréce	V	V		A	V		V	V		alkalmi
AYTNYR	oigányréce		V		V			V	V		
AYTFUL	kontyos réce	V			V	V					
AYTMAR	hegyi réce	V									
CLAHYE	jegesréce	R									
MELNIG	fekete réce	R									
BUCCLA	kerceréce	V			V			V	V		
MERALB	kis bukó	V	R		V						
MERSER	örvös bukó	R									
MERMER	nagy bukó	R									
PERPER	fogoly				A						alkalmi
COTCOT	fűtj	A	F	F	F	F	F	F	F	F	szórványos
PHACOL	fácán	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
TACRUF	kis vöcsök	V	F		F	F				F	6-10 pár
PODTUS	búbos vöcsök	V									

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szőreg	Újszentiván	Tiszasziget	Deszk	Kübekháza	Klárafalva	Ferencszállás	Kiszombor	állomány
PODNA	vörösnyakú vöcsök									R	
PODNIG	feketetyakú vöcsök				R						
PHACAR	kárókatona	K	V		K	K		V	V		
PHAPYG	kis kárókatona	V	R	R	V						
BOTSTE	bölgömbika		F			F				A	3-6 pár
IXOMIN	törpegém	F			F					F	2-6 pár
NYCNYC	bakesó	K	K	K	K	K	K	K	K	K	
ARDRAL	üstökögém		R			R				R	
EGRGAR	kis kócsag	V	K		V	K		K	K	V	
EGRALB	nagy kócsag	K	K		K	K	K	K	K	K	
ARDCIN	szürke gém	K	K	K	K	K	K	K	K	K	
ARDPUR	vörös gém	K	F		A	A	A	K			1-4 pár
CICNIG	fekete gólya	K	K	K	A	A	V	V	A		0-1 pár
CICCIC	fehér gólya	F	F	K	F	F	F	F	K		8-13 pár
PLEFAL	batla					R					
PLALEU	kanalalgém		V		V	V					
PERAPI	darázsölyv		A	R		A	A	A		A	0-2 pár
MILMIG	barna kánya	V	V		K	K	R				
MILMIL	vörös kánya		R			R	R				
HALALB	rétisas	K	K	K	F	K	V	K	K	V	0-1 pár
CIRGAL	kígyászölyv	R	V			R		R	R		
CIRAER	barna rétihéja	F	F	F	F	F	F	F	F	F	20-25 pár
CIRCYA	kékes rétihéja	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
CIRMAC	fakó rétihéja	R	R			V	V		R		
CIRPYG	hamvas rétihéja		K	V		K	A	K			0-1 pár
ACCGEN	héja	F	F	K	K	F	K	K	K	A	1-3 pár
ACCNIS	karvaly	F	F	K	F	F	A	K	A	F	6-9 pár
BUTBUT	egerészölyv	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
BUTRUF	pusztai ölyv		V			K	K	V	V	V	
BUTLAG	gatyás ölyv		V	V	V	V	V	V	V	V	
AQPOM	békászó sas		K			V					

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szőreg	Újszentiván	Tiszasziget	Deszk	Kübekháza	Klárafalva	Ferencszállás	Kiszombor	állomány
AQUCLA	fekete sas		R								
AQUHEL	parlagi sas	R	K	R	R	A	K	R		R	0-1 pár
AQUCHR	szirti sas		R	R		R	R				
HIEPEN	törpesas							R			
PANHAL	halászsas				R						
FALTIN	vörös vércse	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
FALVES	kék vércse		A			A	V				0-1 pár
FALCOL	kis sólyom		V	V	V	V	V	R		V	
FALSUB	kabasólyom	A	F		F	F	A			A	1-3 pár
FALCHE	kerecsensólyom		K			V	V	V			
FALPER	vándorsólyom	V	V		V	V	V		V	V	
RALAQU	guvat		F	A	F	F					2-6 pár
PORANA	pettyes vízicsibe		A			F					0-2 pár
PORPAR	kis vízicsibe		F		F	A					0-3 pár
CRECRE	haris					R					
GALCHL	vízityúk		F	A	F	F		A	A	F	6-12 pár
FULATR	szárcsa	V	F	A	F	F				F	szórványos
GRUGRU	daru	V	K	K	V	K	V	V	V	V	
OTITAR	túzok		R					R		R	
HIMHIM	gólyatöcs	A	R	A	F	A				R	2-6 pár
RECAVO	gulipán			A	F		R				0-6 pár
BUROED	ugartyúk		R								
CHADUB	kis lile	A	R	V	F			A			0-2 pár
CHAHIA	parti lile			V	V						
PLUAPR	aranylile		V			V	V				
PLUSQU	ezüstlile			R							
VANVAN	bíbic	A	F	F	F	F	F	F	F	F	15-40 pár
CALMIN	apró partfutó			R							
CALFER	sarlós partfutó			R							
CALALP	havasi partfutó			V							
PHIPUG	pajzsoscankó	V	V	V	V	V		V	V		

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szőreg	Újszentiván	Tiszasziget	Deszk	Kübekháza	Klárafalva	Ferencszállás	Kiszombor	állomány
LYMMIN	kis sárszalonka					R					
GALGAL	sárszalonka		A	V	V	F	V				0-2 pár
SCORUS	erdei szalonka	V	V	V		V		V			
LIMLIM	nagy goda		V	V		R					
NUMPHA	kis póling		R								
NUMARQ	nagy póling		V	V		V	V	V	V		
TRIERY	füstös cankó		V	V	V			V	R		
TRITOT	piroslábú cankó		A	A	F	F	A	A			1-4 pár
TRISTA	tavi cankó			R							
TRINEB	szürke cankó		V	V	V	V		V	V	V	
TRIOCH	erdei cankó	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
TRIGLA	réti cankó		V	V	V	V		V			
ACTHYP	billegető cankó	V	V	V	V	V		V	V	A	alkalmi
LARMEL	szerecsensirály	K	K		K	K					
LARRID	dankasirály	K	K	K	K	K					
LARCAN	viharsirály	V	R		V						
LARMIC	sárgalábú sirály	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
LARCAC	sztyeppi sirály	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
STEHIR	küszvágó csér				V						
CHLHYB	fattyúszerkő		R	R	K	K				R	
CHLNIG	kormos szerkő				R						
COLOEN	kék galamb		V	V		V	V	V			
COLPAL	örvös galamb	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
STRDEC	balkáni gerle	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
STRTUR	vadgerle	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
CUCCAN	kakukk	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
TYTALB	gyöngybagoly		F				A			F	1-5 pár
OTUSCO	füleskuvik		V				V				
ATHNOC	kuvik	A	F	F	F	F	F	F	F	F	18-23 pár
STRALU	macskabagoly	F	F		F	F		F	K	F	3-8 pár
ASIOTU	erdei fülesbagoly	F	F	F	F	F	F			F	8-15 pár

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szőreg	Újszentiván	Tiszasziget	Deszk	Kübekháza	Klárafalva	Ferencszállás	Kiszombor	állomány
ASIFLA	réti fülesbagoly		A			A	A	A	A	A	0-9 pár
CAPEUR	lappantyú		F	A		F		A		A	1-5 pár
APUAPU	sarlósfecske	F	K	K	K	K	K			K	3-10 pár
ALCATT	jégmadár	F	F		F	F	R		F	K	4-7 pár
MERAPI	gyurgyalag	F	K	F	F	F	K	F	F	F	5-25 pár
CORGAR	szalakóta		F		F	F	K	V	V		0-5 pár
UPUEPO	búbosbanka		A		A	A	A	V			0-3 pár
JYNTOR	nyaktekeres	F	F		F	F		F	F	F	szórványos
NUCCAR	fenyőszajkó	R				R					
PICVIR	zöld küllő	F	F		F	F	A	F	F	F	8-12 pár
DRYMAR	fekete harkály	F	F	F	F	F	F	F	F	F	8-12 pár
DENMAJ	nagy fakopáncs	F	F	F	F	F	F	F	F		gyakori
DENSYR	balkáni fakopáncs	F	F	F	F	F	F		A	F	gyakori
DENMED	közép fakopáncs	F				K	F		A	F	3-6 pár
DENMIN	kis fakopáncs	F	F		F	F		F	F	F	8-10 pár
GALBRA	szikipacsirta			R							
GALCRI	búbospacsirta	F	F	F	F	F		F	F	F	gyakori
LULARB	erdei pacsirta		V		A	A				V	gyakori
ALAARV	mezei pacsirta	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
RIPRIP	partifecske	F	K	F	F	F				F	80-1750 p.
HIRRUS	füsti fecske	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
DELURB	molnárfecske	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
ANTCAM	parlagi pityer		F	F		F	F				szórványos
ANTTRI	erdei pityer	F	F	V	F	F	F	F	F		gyakori
ANTPRA	réti pityer	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
ANTCER	rozsdástorkú pityer		V			V	V				
ANTSPI	havasi pityer		V	V		V	V			V	
MOTFLA	sárga billegető	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
MOTCIN	hegyi billegető	V			V	R					
MOTALB	barázdabillegető	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szőreg	Újszentiván	Tiszasziget	Deszk	Kübekháza	Klárafalva	Ferencszállás	Kiszombor	állomány
BOMGAR	csonttollú	R	R								
TROTRO	ökörsem	F	F	V	V	F	V	V	V	V	szórványos
PRUMOD	erdei szürkebegy	V	V					V	V	V	
ERIRUB	vörösbegy	F	F	F	F	F	A	V	F	F	gyakori
LUSLUS	nagy fülemüle	R	R								
LUSMEG	fülemüle	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
LUSSVE	kékbegy		R			R					
PHOOCH	házi rozsdafarkú	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
PHOPHO	kerti rozsdafarkú	A	V			A	V	A	V		0-2 pár
SAXRUB	rozsdás csuk	A	F			F	V	A			szórványos
SAXTOR	cigánycsuk	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
OENOEN	hantmadár		A	A		V	A	A			szórványos
TURTOR	örvös rigó		R		R						
TURMER	fekete rigó	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
TURPIL	fenyőrigó	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
TURPHI	énekes rigó	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
TURILI	szőlőrigó	V	V		V	V					
TURVIS	léprigó	V	V	V	V	V	V	V	V		
LOCNAE	réti tücsökmadár		A		F	F					0-3 pár
LOCFLU	berki tücsökmadár	F	F	F	F	F	A	F	F	F	szórványos
LOCLUS	nádi tücsökmadár	F	F		F	F	F	F		F	gyakori
ACRSCH	foltos nádiposzáta	F	F	F	F	F	F	F		F	gyakori
ACRSCI	cserregő nádiposzáta		F		F	F				F	szórványos
ACRRIS	énekes nádiposzáta	F	F	F	F	F	F	F		F	gyakori
ACRARU	nádirigó	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
HIPPAL	halvány geze	F			F	A					2-14 pár
HIPICT	kerti geze	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
SYLATR	barátposzáta	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
SYLBOR	kerti poszáta	A	A	A	A	F	A	A	A	A	4-10 pár

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szőreg	Újszentiván	Tiszaszéget	Deszk	Kübekháza	Klárafalva	Ferencszállás	Kiszombor	állomány
SYLNIS	karvalyposzáta	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
SYLCUR	kis poszáta	F	F	F	F	F	F	F		F	gyakori
SYLCOM	mezei poszáta	F	F	F	F	F	F	F		F	gyakori
PHYSIB	sisegő füzike	V	A	V	V	A	V	V		A	alkalmi
PHYCOL	csilpcsalpfüzike	F	F	F	F	F	F	F		F	gyakori
PHYTRO	fűtiszfüzike	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
REGREG	sárgafejű királyka	V	V	V	V	V	V	V	V		
REGIGN	tüzesfejű királyka	V	R				R				
MUSSTR	szürke légykapó	F	F	F	F	F	F	F	F		gyakori
FICPAR	kis légykapó	R	R						R		
FICALB	örvös légykapó	V	V		F	F	V		V	A	ritka
FICHYP	kormos légykapó	V	V			V			V		
PANBIA	barkóscinege		A		V	A					0-2 pár
AEGCAU	őszapó	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
PARPAL	barátcinege	R				R					
PARCRI	búbos cinege	R				R					
PARATE	fenyvescinege	R			R						
PARCAE	kék cinege	F	F	F	F	F	K	K	F	F	gyakori
PARMAJ	széncinege	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
SITEUR	csuszka	F	F	F	F	F		F	F	F	gyakori
CERFAM	hegyi fakusz	V			A			R	R		alkalmi
CERBRA	rövidkarmú fakusz	F	F	F	F	F		F	V	F	gyakori
REMPEN	függőcinege	V	F		F						szórványos
ORIORI	sárgarigó	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
LANCOL	tővisszűrő gébics	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
LANMIN	kis őrgébics	V	V	V	V	V	V	V	V		10-20 pár
LANEXC	nagy őrgébics		V	V	V	V	V	V	V		
GARGLA	szajkó	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
PICPIC	szarka	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
CORMON	csóka	F	K	K	F	K	K				szórványos

HURING kód	Magyar név	Újszeged	Szőreg	Újszentiván	Tiszasziget	Deszk	Kübekháza	Klárafalva	Ferencsállás	Kiszombor	állomány
CORFRU	vetési varjú	V	K	V	K	V	V	V	V	V	
CORNIX	dolmányos varjú	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
CORRAX	holló	K	A	K	F	F	F	K	F		2-6 pár
STUVUL	seregély	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
STUROS	pásztormadár	R	R	R		R	R				
PASDOM	házi veréb	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
PASMON	mezei veréb	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
FRICOE	erdei pinty	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
FRIMON	fenyőpinty	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
SERSER	csicsörke	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
CARCHL	zöldike	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
CARCAR	tengelic	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
CARSPI	csíz	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
CARCAN	kenderike	V	V	V	V	V	V	V	V	V	
CARRIS	sárgacsőrű kenderike		R			R					
CARMEA	zsezse	V	R			R					
LOXCUR	keresztcsőrű	R	R			R					
PYRULA	stüvöltő	V	V	V	V	V	R	V	V		
COCCOC	meggyvágó	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori
CALLAP	sarkantyús sármány		R			R					
PLENIV	hósármány		R			R	R				
EMBCIT	citromsármány	F	F	V	F	F	F	F	F	F	gyakori
EMBSCH	nádi sármány	V	F			F	V				szórva-nyos
EMBMEL	kucsmás sármány						A				
MILCAL	sordély	F	F	F	F	F	F	F	F	F	gyakori